

DOKUMENTERAT 37

Bulletin från Statens musikbibliotek

Det var roligare förr! Om Emil Norlanders arkiv

Librettosamlingen i Musikmuseet

Folkmusikkommissionens verksamhet och arkiv
– en översikt och vägledning

Sökmedel för litteratur

Erfaringer med samlokalisering av musikk institusjoner i Oslo

STATENS
MUSIKBIBLIOTEK
Statens musiksamlinger

I april 2006 öppnade Statens musikbibliotek och Svenskt visarkiv i arkitekt Johan Celsings glashus på Torsgatan 19. I husets bottenvåning ligger Bonniers konsthall.

Utges av Arkiv- och dokumentationsavdelningen vid
Statens musikbibliotek

Postadress: Box 16326, 103 26 Stockholm

Besöksadress: Torsgatan 19, Stockholm

Telefon: 519 554 18 Arkivchef
 519 554 17 Arkiv
 519 554 97 Bibliografi
 519 554 22 Bilder

Fax: 519 554 05

E-post: inger.enquist@muslib.se

ISSN 1404-9899

Dokumenterat 37, red. Inger Enquist, december 2006

INNEHÅLL

Det var roligare förr! Om Emil Norlanders arkiv Inger Enquist	4
Librettosamlingen i Musikmuseet Marianne Seid	10
Folkmusikkommissionens verksamhet och arkiv - en översikt och vägledning Mathias Boström	16
Sökmedel för litteratur Inger Enquist	42
Erfaringer med samlokalisering av musikk institusjoner i Oslo Magne Seland	45

DET VAR ROLIGARE FÖRR! OM EMIL NORLANDERS ARKIV

Av *Inger Enquist*¹

Emil Norlander. Foto: Sandels, Stockholm.

Det var roligare förr - så verkar det i alla fall när man stiftar bekantskap med Emil Norlanders arkiv. Emil Norlander (1865-1935) var revy författare i Stockholm och var mycket populär i början av 1900-talet. Han skrev även annat än revyer, nämligen kåserier, visor och böcker. Den rika produk-

tionen kommer till synes i det arkiv som står uppställt i Musikmuseets arkivlokal. Arkivförteckningen² finns tillgänglig via Internet.

REVYMATERIAL

Revyerna ligger i nummerordning på det sätt som Norlander själv kronologiskt ordnade dem. Vanligen återfinns för revyerna ett brokigt material med anvisningar för scenen och för musiken för att allt rent praktiskt ska klaffa vid själva föreställningen. Det finns noterat när exakt i handlingen ett musikstycke ska spelas, omtagningar, behövliga transponeringar, olika personers entré osv. Manuskript med den utskrivna dialogen finns förstås, ibland även något rollhäfte, handskrivna instrumentalstämmor och eventuella musiktryck.

Revyer som varken är numrerade, färdiga eller framförda finns också i arkivet. De är i olika stadier: Somliga papper berättar om idéer han fått och är nedtecknade på mycket små lappar som hålls samman av en rostig knappnål för att inte komma på avvägar.³ Andra åter har blivit till riktiga manuskript med utskriven dialog, kupletter och balettnummer.

¹ Inger Enquist är arkivarie vid Statens musikbibliotek.

² <http://www.muslib.se/sma/musikmuseet/MMNorlander.html>

³ I vol F1:44 finns många manusidéer.

Ibland flöt titlar över konstnärliga gränser, en revy kunde bli en tidningsföljetong, en bok blev till film, kåserier till en bok osv. I arkivet framgår inte alltid i vilken ordning det skett för manuskripten är ibland odaterade. Men klart är att material återanvändes. Troligen har titlar återuppstått i en ny form för att de gjort lycka och blivit populära. Men ibland hände det i stället att Norlander gjorde om en text för ett annat medium just med syftet att få den publicerad.

Mot slutet av Norlanders liv hade revytraditionen förändrats och vassare pennor kommit fram såsom Karl Gerhards. Men Norlander fortsatte att skriva nya revyer och att omarbota äldre material. Som exempel kan nämnas att det i arkivet finns manuskript som *Bra revystoff ur äldre revyer* och *Revy 1934 : scener ur gamla revyer*.

MUSIKEN

Musiktrycken kan vara av olika slag. Dels förekommer i arkivet särskilda tryck där populär musik ur en viss revy ställts samman och getts ut i ett eget häfte. Vanligare är dock enstaka fristående musiktryck som helt enkelt är den melodi till vilken en viss Norlander-text ska framföras. Även om Norlander har komponerat så är det naturligtvis framförallt texter som han gjort. Men här finns en del att bena ut ytterligare. Hos STIM finns han upptagen både som kompositör och författare; merparten av registreringarna, inalles 250, gäller text men på en del står han som upphovsman till både text och musik. Verken har dock anmälts långt i efterhand så eventuellt har inte alla uppgifter kommit med. Dessutom var registreringarna inte lika utförliga då som nu så vissa osäkerhetsfaktorer finns alltså.

Det vanliga verkar vara att Norlander köpt in rättigheter till existerande musik, vilket några kvitton i arkivet också bekräftar.⁴ Han har även samarbetat med tonsättare och fått originalmusik komponerad till sina revyer. Med Ernst Rolf hade han också kontakt i musikfrågan – i ett telegram från Rolf 1924 erbjuder sig denne att stå till tjänst med melodier.⁵ Arrangemang av existerande populära melodier är nog de vanligast förekommande musikinslagen. Ett bevarat visitkort i arkivet gör reklam för att man arrangerar musik för scenen.⁶

⁴ De är skrivna med Norlanders handstil. Karl Anderssons kvittens 1921 visar hur de utformades: "Härmed öfverlåtes till Red E. Norlander utförande- och uppföranderätten till en av undertecknad komponerad melodi, använd i revyn "Pigga gubbar". Valuta bekommen. Stockholm den..." (vol F1:44).

⁵ Vol F1:44..

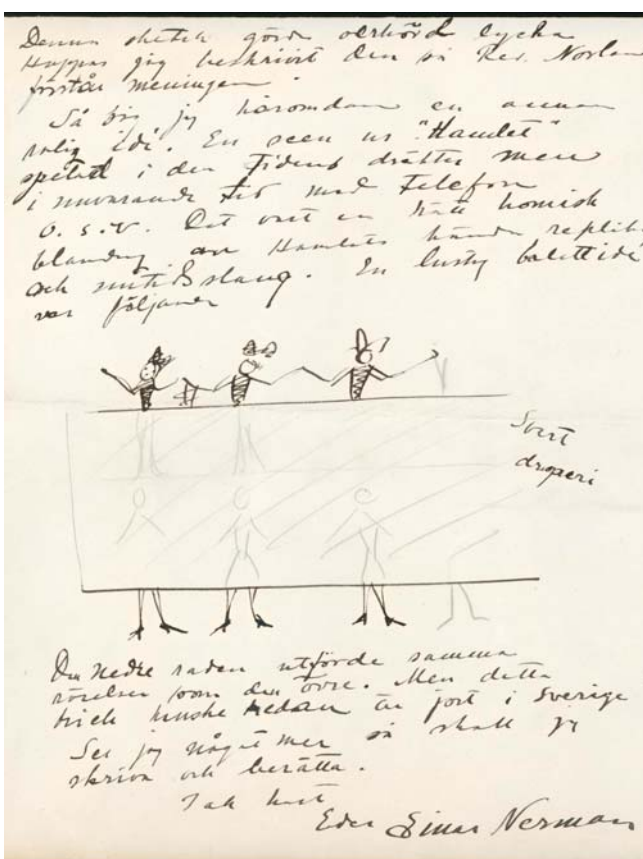
⁶ Emil Madsen Musikdirektör...Arrangemang af musikallier för Piano, Orgel, Solo- och Körsång, Artister, Teatrar, Varietéer, Konserter o.s.v., vid insändandet af melodistämman eller föredragande af dem... (vol F1:44).

Om musiken berättar Uno "Myggan" Ericson:

"Norlander tog melodier som kom i hans väg. Han blev dock med Axel Engdahl i Göteborg den förste som i revy använde sej av originalmelodier. Bland hans musikleverantörer var den gärna revyskrivande baron Knut Bonde, Södrans kapellmästare Birger Andersson och John Redland. Men de flesta kuplettframgångarna byggde på melodier som vanligt folk på gatan väl kände. Han såg kvaliteterna hos "Kostervalsens" skapare David Hellström och Göran Svenning. Deras "Friarevalsen" (1909) gav underlag till den utomordentliga gårdsfestschildringen "Balen på bakgården" året därpå. Barnramsor eller fyllevisor, intet var honom främmande när det gällde att få till en slagfärdig refräng."⁷

INSPIRATIONSKÄLLOR

Man får en klar närvarokänsla då man tar del av arkivmaterialet och en del papper riktigt frustar av vitalitet och roliga infall. Tidningsklipp som fångat hans intresse varvas med kostymbilder. Underrättelser utifrån gav också inspiration. Så t.ex. uppvisar

Brev från Einar Nerman till Emil Norlander 1923.

Foto: Mikko Niskanen.

ett brev från konstnären Einar Nerman 5 maj 1923⁸ många idéer. Han refererar en rolig sketch han sett, "Hur publiken ser en tragedi efter en gladare middag", där de agerande successivt mångfaldigas och säger samma saker och gör likadana gester vilket ger intryck av en onykter stämning. Vidare hur en scen ur "Hamlet" framförts i gamla dräkter men med modern telefoni och nutidsslang. Hur man kunde göra en balett mer anslående och skapa en illusion av att dansarna var mycket långa illustrerar Nerman med en teckning. Tyvärr förtäljer inte brevet i vilken stad allt detta tilldrog sig.

⁷ Uno Ericson, *Historier från revyn*. Göteborg 1999, s. 95.

⁸ Vol F1:44.

SPEX

Vanligen associerar vi termen spex med studentspex som har traditioner tillbaka till 1800-talet. Men spex förekom även inom olika ordenssällskap. Det rör sig inte om spexande i överförd bemärkelse, något komiskt underhållande inslag i förenings-sammankomsten, utan riktiga spex med talad dialog och sångnummer.

Tuttan Karlsson : spex i en akt med prolog av Emil Norlander, ett W6-spex, föreligger i arkivet både handskrivet och maskinskrivet med dateringen 18/4 1923.⁹ Som så ofta är spexet förlagt till historisk miljö, i detta fall det gamla Egypten. Personerna är: gråterskan, begravningsentreprenören, Tuttan Karlsson, fyra bårklärkor, begravningshyenan, hyrkusken, en från Blomsterfonden, pastor Amalia Svensson, Tutankhamon den store, moskitos i långa banor. Prologen är ett skuggspel där Tutankhamons stoft förs till graven. I första scenen, som äger rum i en egyptisk gravkammare, sjunger gråterskan "Här är jag engagerad av änkan att gråta..." på melodin Fia Jansson.¹⁰ Begravningsentreprenören lever i nutiden och är bekant med bilismen. Tuttan Karlsson är en "ung piffig flicka". Moskitos är förstas baletten. Till sist stiger Tutankhamon ur sin låda och återuppstår och hela stycket får ett lyckligt slut.

Ytterligare spex finns i arkivet, de är listade i förteckningen, i många fall finns bara sånghäften medan dialogen saknas.

FILMMANUS

Anderssonskans Kalle : pojkestreck och käringskvaller uppsnappade av Emil Norlander publicerades som bok 1901. Den filmades sedan sex gånger, först som stumfilm.¹¹ Anderssonskans Kalle har levt ett långt liv som bok och många upplagor har sett dagens ljus, bl.a. i USA på 1920-talet. Olika personer har sedan bearbetat historien, ny illustratör har tillkommit osv. Den senaste, men kanske inte sista, utgåvan kom 1991.¹² Emil Norlanders egen version gavs ut så sent som 1985 i pocketupplaga.¹³ I arkivet finns Norlanders filmmanus daterat 1928 liksom filmbolaget Warner Bros förslag till ändringar i manus från 1934.¹⁴

Ytterligare filmmanus finns också och många kom uppenbarligen inte till utförande. På manuskriptet till *Herr och fru Pillermans långresa* finns en påteckning: "Mitt första

⁹ Spexen återfinns i arkivets volym nr F3:1.

¹⁰ Hos STIM står Norlander som upphovsman till den melodin, men enligt Uno Ericson är det en spansk melodi "La Cachucha" använd i revyn ***Den förgyllda lergöken (Historier från revyn)***. Göteborg 1999, s. 117).

¹¹ Uno Ericson, ***Myggans nöjeslexikon : ett uppslagsverk om underhållning***. Artikeln Anderssonskans Kalle. Höganäs 1989.

¹² Olsson, Gits, ***Anderssonskans Kalle i busform***. Illustrerad av Jonas Darnell. Malmö 1991. Tidigare utgiven med titeln Anderssonskans Kalle drabbar skärgår'n.

¹³ Norlander, Emil, ***Anderssonskans Kalle : pojkestreck och käringskvaller***. Illustrerad av Oskar Andersson. Stockholm: MånPocket, 1985.

¹⁴ Vol F2:1.

filmstycke. Refuserat! Använt sedan som bidrag i en jultidning 1920.” Tillsammans med filmmanuskripten ligger också Svensk Filmindustris lilla häfte med regler och anvisningar för hur sådana manuskript ska utformas¹⁵.

ÖVRIGT MATERIAL

Till arkivet hör också fotografier. Här gives ett flertal porträtt av Emil Norlander själv, men också dryga tiotalet fotografier från olika revyer. Dessa har vanligen en påteckning som anger från vilken föreställning de härrör. Bilder finns även bland tidningsklippen, både porträtt, karikatyrer, situationsbilder och bilder från scenen.

Nyårsrevyn 1913 Sankt Jönsson och draken. Foto: Almberg & Preinitz, Stockholm.

Andra klipp har fokus på Norlanders övriga alster, verser ur Nya Nisse, många kåserier m.m. Naturligtvis finns även recensioner och annat material rörande revyerna liksom biografiska notiser. Strödda klipp om aktualiteter ger intryck av att vara samlade av Norlander själv. Likaså klipp rörande ordnar och sällskap där han var medlem, t.ex. Stockholmsgillet och Sällskapet W-Sex. Norlander skrev faktiskt också 70-årshistoriken för Stockholmslogen av W-Sex 1929. Vid sidan av klippen finns andra tryck såsom program, prolog vid teaterinvigning m.m. Tryckta visor finns i mängd; Norlander skrev många hyllningsvisor till vänner, till speciella tillfällen och till jubiléer.

En auktionskatalog från Stockholms stads bokauktionskammare, tryckt 1935, över Norlanders omfattande bibliotek finns också.¹⁶ Den är på 28 sidor och upptar 1789 nummer. Auktionen tog två dagar, tillkommer två dagar för visningarna. En samling

¹⁵ AB Svensk Filmindustris manuskriptpristävlan, tryckta regler och anvisningar. 1933.

¹⁶ Bokauktion den 19-23 oktober 1935 : framlidne redaktör Emil Norlanders bibliotek och samling av Stockholmsmotiv, karikatyrer (sic), teaterbilder samt några smärre samlingar. Utgiven i en serie från Stockholms stads bokauktionskammare, 1935/36 nr 6. (Vol F7:3.)

matsedlar, vissa av dem illustrerade, visar på Norlanders sinne för det goda i livet. Intressant är att se vilka alster som auktionerades ut under rubriken ”visor” och vilka traditioner Norlander därmed kan förväntas ha varit bekant med. Här märks visböcker, kupletter, Hultmans solskenssånger, skämtvisor, visor sjungna av bergselever, musikaliskt nojs, folksånger m.m. Katalogen i övrigt avspeglar Norlanders bredd och beläsenhet och hans kunskaper om Stockholm. I en tidningsartikel om auktionen kallas biblioteket ”ett litet Stockholmsmuseum”.¹⁷

Vad fattas då i arkivet? En del auktionerades bort naturligtvis. Men det är ändå påfallande att papper från privatlivet saknas. Ingenstans syns Norlanders familj eller hans yrkesverksamhet som tandtekniker. Det som finns är hans verk samt dokumentation kring dessa.

För att göra arkivbilden mer fullständig vill jag här avslutningsvis redovisa vilket ytterligare material som finns på annat håll:

Något finns på Sveriges teatermuseum, pjäsförteckningar, klipp och program.

På Stockholms stadsmuseum finns rikligt med litteratur, både verk av och om Norlander. Norlanders egna skrifter utgörs av skönlitteratur, kåserier, visor, revyer, kupletter och potpurrier ur revyer. Vidare märks böcker eller bidrag om August Blanche, Stadsbudskåren, Djurgårdens tivoli, historik om Södra teatern m.m. Dessutom har stadsmuseet arkivhandlingar i form av dagböcker från tiden 1901-1935 jämte två volymer med Norlanders revyer, texter och melodier. Fysiologisk och frenologisk karaktärsbeskrivning. Inbundna böcker med telegram och textade adresser inför olika högtidsdagar inom familjen. Klippböcker med recensioner och en del personliga handbrev. Anteckningsböcker om royalties.

Kungliga biblioteket har en mindre samling med Norlanders brevväxling, både in- och utgående brev finns, liksom en handskriven tidning Petit-fyrkanten från 1884-1885.

¹⁷ Svenska dagbladet 18 oktober 1935, artikel av Wjr ”Emil Norlanders böcker under klubban”. (I klipparkivet, Stora skandinaviska serien.)

LIBRETTO SAMLINGEN I MUSIKMUSEET

Av *Marianne Seid*¹⁸

I Musikmuseets arkivlokal förvaras en samling¹⁹ bestående av cirka 2500 libretti till en rad olika typer av dramatiska verk med musikinslag. Förutom operalibretti finns här även libretti till commedia dell'arte-stycken, vaudeviller, komedier, tillfällighetsstycken, feerier, lustspel, enstaka spex, baletter, sångspel och operetter. Dessutom innehåller samlingen ett mindre antal talpjäser, texter till kantater och oratorier, opera- och balettprogram samt diverse udda publikationer. Samlingen spänner över närmare 250 år, från sent 1600-tal till mitten av 1900-talet och innehåller förutom libretti till svenska verk framför allt franska, italienska, danska och tyska libretti, i original såväl som i översättning. I samlingen finns en stor mängd libretti till de mest kända och spelade operorna och operetterna, ofta i flera olika utgåvor. Men här finns även libretti till verk som numera sällan eller aldrig uppförs. Så finns till exempel en stor del av det sena 1800-talets populära men numera bortglömda repertoar representerad.

Samlingen kan alltså sägas spegla en betydande del av den musikdramatiska historien. Här presenteras några utvalda exempel på de olika typer av verk som ingår i samlingen. [Hela samlingen](#) finns katalogiserad i Libris och är tillgänglig för forskning via arkiv- och dokumentationsavdelningen vid Statens musikbibliotek samt via bibliotekets låneexpedition.

FRANSKA LIBRETTI 1690-1840

Det franska inslaget i samlingen är stort och innehåller många intressanta utgåvor. Här finns libretti till verk ur skilda genrer, från den komiska operans föregångare commedia dell'arte till fransk 1800-talsoperett. Bland de franska verken återfinns också de allra äldsta utgåvorna. Värde ett särskilt omnämnande är samlingsserien ***Le Theatre Italien de Gherardi***. Evaristo Gherardi var en italiensk skådespelare verksam i teatertruppen Les Comédiens Italiens du Roi under det sena 1600-talet. Gherardi - berömd för sina prestationer i rollen som Harlekin - sammanställde under 1690-talet ett femtiotal av de commedia dell'arte-stycken som truppen uppfört på Hôtel de Bourgogne i Paris under åren 1680-1697. Dessa stycken utgavs i en serie bestående av sex volymer år 1700. Samtliga volymer är rikt illustrerade med kopparstick föreställande scener ur verken och

¹⁸ Marianne Seid arbetar som arkivarie vid Statens musikbibliotek.

¹⁹ Librettosamlingen hör till Statens musikbibliotek och är för närvarande placerad på Torsgatan 19.

Titelblad till vol. 1 av *Le Theatre Italien de Gherardi*, Paris år 1700

innehåller dessutom graverade noter till en del av de sånger som ingick i föreställningarna. ***Le Theatre Italien de Gherardi*** kom att utges i flera upplagor och den femte upplagan, tryckt i Amsterdam år 1721, finns även den i samlingen.

Samlingsserier är ett återkommande inslag i librettosamlingen och detta gäller i synnerhet de franska utgåvorna. I *Recueil des Opera, des Balets, & des plus belles Pieces en Musique, qui ont été représentées...devant Sa Majesté Tres-Chrétienne*, utgiven i Amsterdam 1690-1702, finns verk av librettisten Philippe Quinault, Molière och andra. Dessa libretti tonsattes av Jean Baptiste Lully och utgör tidiga exempel på den framväxande franska operakonsten. Partitur till flera av dessa operor, som till exempel *Proserpine*, finns för övrigt i Statens musikbiblioteks raritetssamling.

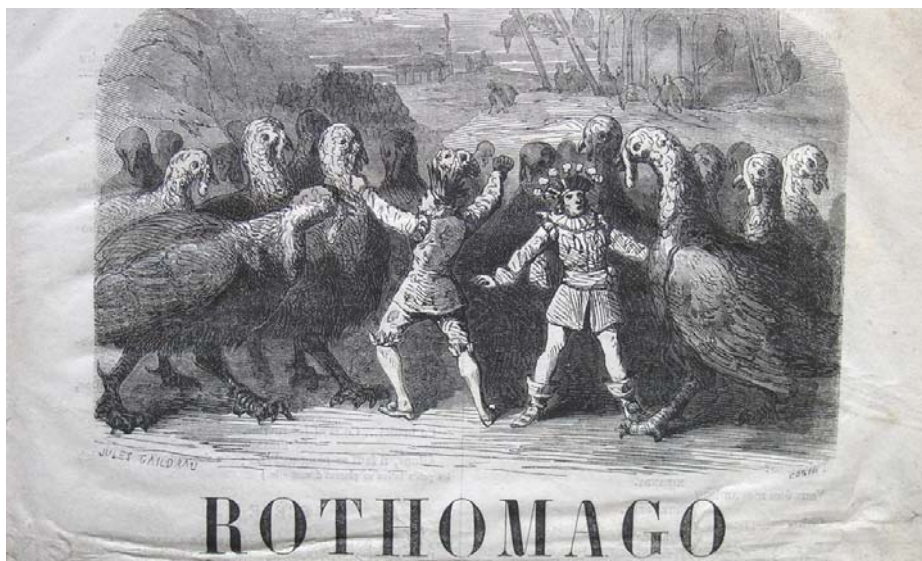
Proserpine, akt 1, scen 1, Paris år 1680, detalj.

Andra samlingsserier innehåller verk av bland andra Jean-Joseph Vadé, Jacques Autreau och Charles François Panard. I serien ***Théâtre de M. Favart*** finns libretti av

Charles-Simon Favart, en av de librettister som under mitten av 1700-talet utvecklade den franska komiska operan.

En annan typ av sammanställningar av franska libretti är de samlingsvolymerna som är knutna till specifika teatrar. I dessa kan man få en överblick över den repertoar som spelades vid den enskilda teatern. I till exempel *Théâtre Variétés* finns libretti till komedier och vaudeviller spelade vid Théâtre des Variétés i Paris åren 1812-1838. *Théâtre Gymnase* innehåller ett sextiotal komedier, vaudeviller och dramer uppförda vid Théâtre du Gymnase Dramatique, Théâtre Royal de l'Odéon och Théâtre des Nouveautés åren 1817-1840. Här finns libretti av bland andra Émile Vander-Burch och Paul Duport men även av mer kända librettister som Eugène Scribe och Mélesville (pseudonym för Anne Honoré Joseph Duveyrier). Däremot innehåller dessa samlingsvolymerna ingen information om vem som tonsatt de kupletter och sånger som ingår i verken. Man tycks ha använt sig av dåtidens populära melodier och musik hämtad från andra musikdramatiska verk.

Information om tonsättaren finns däremot i librettot till *Rothomago, féerie à grand spectacle*, uppförd första gången på Théâtre Imperial du Cirque i Paris år 1862. Här kan man dessutom få reda på vilka skådespelare som medverkat, vilka som stått för regi, koreografi, dekor och kostym samt vem som konstruerat scenmaskineriet.

Rothomago, s. 1, Paris.

Spektakulära feerier och andra fantasistycken var mycket populära i Frankrike under mitten av 1800-talet, även om vissa tycks ha haft synpunkter på det litterära innehållet. Emile Zola skriver i artikelsamlingen *Le naturalisme au theatre: les théories et les*

examples att ”la féerie, telle qu'elle est comprise aujourd'hui, n'est plus qu'un spectacle pour les yeux”.²⁰

NÅGRA TIDIGA SVENSKA LIBRETTI

Många av de franska musikdramatiska verken fann under 1700-talet vägen till Sverige där de bearbetades för den svenska scenen. I samlingen finns ett antal libretti till översatta franska verk från senare delen av 1700-talet. Rikligt representerad är Carl Magnus Envallsson med ett sextiototal libretti, både bearbetningar och originalverk. Envallsson samarbetade flitigt med operasångaren och teaterdirektören Carl Stenborg, som ofta stod för tonsättningarna av Envallssons texter. Ett av deras gemensamma verk, dramat **Gustaf Eriksson i Dalarne**, invigde den 29 oktober 1784 Stenborgs nya teater vid Munkbron. Enligt teaterhistorikern Johan Flodmark mottogs verket ”med utomordentligt bifall”, även om en anonym insändar-skribent tycks ha funnit det stötande att se Gustaf Eriksson Vasa ”denna Sveriges ära” brista ut i sång.²¹ Samlingen innehåller också libretti till tidiga svenska originalverk av bland andra Peter Lindahl, Johan Henric Kellgren, Didric Gabriel Björn och Gudmund Jöran Adlerbeth.

SKRIFTSERIER

Bruket att anpassa utländskt material tycks ha varit utbrett även under 1800-talet. I samlingen finns en mängd bearbetningar av franska komedier och tyska ”Posse mit Gesang” som ibland tycks ha genomgått mer än en omstöpning på vägen till den svenska scenen. Så kunde till exempel en fransk komedi först översättas till danska eller tyska för att sedan anpassas för den svenska publiken. I dessa libretti kompletteras titeln ofta av upplysningar som ”efter en fransysk idé”, ”fritt efter danskan” eller ”efter en tysk intrig”. I de fall där verket faktiskt är ett svenskt original finns detta oftast tydligt angivet. I skriftserien *Svenska Theatern* finns gott om exempel både på översättningar och på originalverk. Skriftserien - som började publiceras i mitten av 1800-talet - innehåller framför allt libretti till lustspel, komedier och tillfällighetsstycken skrivna eller bearbetade av författare som August Blanche, Frans Hedberg, Johan Jolin, Frans Hodell och August Säfström.

Opera- och operetrepertoaren finns representerad i skriftserien *Opera-Repertoire* som utgavs med början under senare delen av 1800-talet. Serien innehåller bland annat libretti till verk som *Trollflöjten*, *Fidelio* och *Lohengrin*, men även verk som dagens publik kanske skulle ha svårare att uppskatta, som till exempel *Den Döfve*, *Philémon* och *Baucis*, *Hvita frun* och *Blenda*.

²⁰ Elektronisk resurs: <http://bibliotheq.net/emile-zola/le-naturalisme-au-theatre/page-135.html>

²¹ Flodmark, Johan, Stenborgska skådebanorna, Stockholm 1893 s. 191

En annan typ av skriftserie i librettosamlingen utgörs av de operaguiden som utgavs i Tyskland under det tidiga 1900-talet. I serien *Reclams Universal-Bibliothek* innehåller dessa guider förutom det fullständiga librettot även historik kring verket och dess upphovsmän. Serien *Wossidlos Opern-Bibliothek* innehåller en rad små skrifter betitlade *Populärer Führer durch Poesie und Musik von Walther Wossidlo*. I dessa guider ges snabbturer genom dåtidens mest spelade operor och operetter med hjälp av korta sammandrag av verkens handling samt notexempel över viktigare melodier.

SAMLINGAR I SAMLINGEN

I museets librettosamling ingår även två separata samlingar. I Daniel Fryklunds librettosamling finns bland annat ett antal danska balettlibretti från sent 1700- till tidigt 1800-tal. I flera av dessa libretti ges en översikt av balettens handling med relativt detaljerade beskrivningar av dansarnas rörelser. Ernst Tobisons librettosamling innehåller framför allt libretti till operetter. Här finns libretti till verk av bland andra Jacques Offenbach och Charles Lecocq, i franska original såväl som i svenska översättningar.

KURIOSA

Bland de mer udda publikationer som finns i museets samling kan nämnas ***Galerie zu den Opern***, en liten volym från tidigt 1800-tal innehållande gravyrer föreställande

Trollflöjten, akt 1, Taminos aria "Wie stark ist nicht dein Zauberton".

scener ur ***Trollflöjten***, ***Figaros bröllop***, ***Preciosa***, ***Oberon*** och ***Barberaren i Sevilla***. Än mer udda är "librettot" till ***Der Weltbaumeister, Architektur-Schauspiel für symphonische Musik*** av den tyske arkitekten Bruno Taut, ett "arkitektur-skådespel" i text och bild utgivet år 1920. Detta verk tycks ställa mycket speciella krav på den sceniska utformningen och man kan undra om det någonsin uppförts. I efterordet till skådespelet påpekar upphovsmannen själv att "Zweifel an der Aufführbarkeit könnten auftauchen".

En annan liten udda volym är den handskrivna *Recueil Manuscrit*, en samling av libretti och sångtexter på franska, möjligtvis från tidigt 1800-tal. Den innehåller titlar som *Quatrain au Roi de*

Suede, Vers pour le Portrait de Gustave III, Chanson sur les trois Rois de Suede och *La Proscription, Tragédie Proverbe*. Vem som skrivit dessa verk, och i vilket sammanhang de förekommit är än så länge en olöst gåta.

Litteratur:

Oreglia, Giacomo, *Commedia dell'arte*, Stockholm 1964

Wild, Nicole, *Dictionnaire des théâtres parisiens au XIXe siècle*, Paris 1989

Dahlgren, Fredrik August, *Anteckningar om Stockholms theatrar*, Stockholm 1866

Flodmark, Johan, *Stenborgska skådebanorna*, Stockholm 1893

Sohlmans musiklexikon, Stockholm 1977

The New Grove Dictionary of Music and Musicians, London 1980

Elektronisk resurs:

<http://bibliotheq.net/emile-zola/le-naturalisme-au-theatre/page-135.html>

FOLKMUSIKKOMMISSIONENS VERKSAMHET OCH ARKIV – EN ÖVERSIKT OCH VÄGLEDNING

Av Mathias Boström²²

För dem som är intresserade av svensk folkmusik är de 24 banden *Svenska låtar* (här-
efter SvL) och *Folkliga svenska koralmelodier från Gammalsvenskby och Estland*
fortfarande centrala utgåvor. SvL, den mest omfångsrika svenska folkmusikutgåvan
(7 910 nummer), publicerades ursprungligen 1922–1940 men har även varit tillgänglig
därefter genom nytryck, först på 1970-talet och sedan igen från och med 2000. *Folkliga
svenska koralmelodier...* publicerades några år efter det att utgivningen av SvL
avslutats, 1945, och återutgavs 2003.²³ I dessa publikationer har exempelvis många
spelmän och sångerskor, tonsättare och arrangörer samt forskare och pedagoger funnit
använd-bara uppteckningar av instrumental och vokal folkmusik.²⁴ Utöver detta
innehåller utgåvorna intressanta uppgifter om utövare, tradering och framförandepaxis.

Originalutgåvorna har i sin fullständiga titel tilläggen ”samlade av Nils Andersson”
(SvL) respektive ”... Olof Andersson” (*Folkliga svenska koralmelodier...*). Detta är
emellertid en sanning med modifikation eftersom bidragsgivarna – i synnerhet i det
förra fallet – var fler än dessa två herrar, vilket jag kommer att återkomma till. Om
utgivaren bakom verken är det mer sparsamt med information, men där fanns en
organisation, en kommitté med namnet *Folkmusikkommissionen*, tillsatt 1908 och
formellt upplöst först 1976. Folkmusikkommissionen (härefter Fmk) var en viktig
förutsättning för att en stor mängd traditionella låtar, visor och jojkningar kom att
dokumenteras i Sverige, att materialet sammanfördes till en större samling och att ett
omfattande urval ur denna publicerades. Fmk:s efterlämnade arkiv tillhör idag Statens
musiksamlingar, under Svenskt visarkivs ansvar, och är av stor betydelse för vår
kunskap om folkligt musicerande i Sverige i äldre tid, främst på det instrumentala
området. Samtidigt speglar samlingen i sig folkmusikintresset och den framväxande

²² Mathias Boström är arkivarie vid Svenskt visarkiv och doktorand i musikvetenskap vid Uppsala universitet.

²³ Nyutgåvorna av SvL publicerades 1972–1974 (endast fem delar) och 1978 (alla delar) i faksimil av Svenskt visarkiv i samarbete Samfundet för visforskning och förlaget Bok & Bild/Gidlunds. År 2000 gav Svenskt visarkiv ut en ny utgåva av SvL med print on demand-teknik, och arkivet trycker nya upplagor vid behov. Nyutgåvan av *Folkliga svenska koralmelodier...* 2003 kom ut genom ett samarbete mellan Samfundet för visforskning och Gidlunds förlag.

²⁴ Se t.ex. Moberg 1950, Jersild & Åkesson 2000, Ternhag 2000a, Dahlig-Turek 2003, Eriksson 2004, Gunnarsson 2005.

spelmansrörelsen i Sverige under 1900-talets första hälft samt förstås själva utgivningsarbetet.

Som en bevarandeåtgärd har Fmk:s musiksamlingar digitaliserats och det inskannade materialet kommer att tillgängliggöras via Statens musiksamlingars webbplats i slutet av 2006.²⁵ Med anledning av detta är den här artikeln tänkt att tjäna som en introduktion till och översikt över Fmk:s verksamhet och dess arkiv, med en avslutande vägledning till de olika typerna av arkivmaterial (Appendix 4). Trots Fmk:s starka ställning på det svenska folkmusikfältet under 1900-talet saknas ännu en samlad översikt över hela dess verksamhetsperiod. Det största intresset har tidigare främst ägnats åt bildandet av Fmk 1908 och Nils Andersson, kommissionens initiativtagare och första ledande gestalt, eller så har Fmk berörts i samband med specialundersökningar med annan inriktning.²⁶ I den här artikeln vill jag ge en översiktlig beskrivning av Fmk: dess medlemmar, hur verksamheten och de ekonomiska förutsättningarna såg ut, men också hur allt detta inverkat på det arkiv som uppstod. För de läsare som är bekanta med den tidigare litteraturen om Nils Andersson och Fmk är innehållet i den här artikeln till stora delar redan känt, men genom att här sätta fokus starkare på kommissionen under hela dess verksamhetsperiod och dess efterlämnade arkiv är det min förhoppning att artikeln kan komplettera det som tidigare skrivits.

Fmk:s historia kan lämpligen indelas kronologiskt i tre perioder, vilket även denna artikel följer: tiden från bildandet 1908 till Nils Anderssons bortgång 1921 (där Fmk:s verksamhet under stor del av 1910-talet låg nere), återupprättandet av Fmk 1922 och utgivningen av SvL fram till 1940, samt slutligen åren efter 1940 som främst upptogs av registerarbete.

FOLKMUSIKKOMMISSIONEN 1908–1921

Namnet Folkmusikkommissionen kan föra tankarna till en officiell, av riksdagen tillsatt kommitté, och Fmk kom också att uppfattas som en närmast officiell aktör inom folkmusikområdet av många aktiva under 1900-talets första hälft. (Detta var inte enbart positivt, exempelvis vände sig andra upptecknare mot den monopolställning på folkmusikinsamling som de uppfattade att Fmk ville hävda.²⁷) Namnet till trots tillsattes Fmk i själva verket av ett sextiototal folkkulturinsamlare och -forskare i samband med att ”Första mötet för svensk folkkunskap” hölls på Nordiska museet sommaren 1908.

²⁵ Folkmusikkommissionens notsamlingar ingick som en del i det digitaliseringsprojekt av Statens musiksamlingars raritetssamling som delvis genomförts med stöd av Riksbankens jubileumsfond.

²⁶ Om Nils Andersson och Fmk:s historia se SOU 1924:27, s. 77 ff., Otto Andersson 1958, Olof Andersson 1963, Rehnberg 1963 och Ternhag 1971, 1994. Om Fmk i publikationer med annan huvudsaklig inriktning, se t.ex. Ramsten 1982, Ternhag 1992, Jersild 1994, Eriksson 2004 och Ramsten & Ternhag 2006.

²⁷ Se t.ex. Ramsten 1982, s. 17 f; Jansson 1987, s. 99.

Vid tidpunkten för mötet hade intresset för den annars bortdöende folkmusiken sedan ett par år haft ett stort uppsving, framförallt på den instrumentala sidan, genom arrangerandet av spelmanstävlingar över hela landet – den första i Sverige genomfördes 1906 i Gesunda utanför Mora på konstnären Anders Zorns initiativ.²⁸ Som en ledande person i dessa strävanden, ofta förekommande som domare vid tävlingarna, hade juristen Nils Andersson framstått; men han var långt ifrån den ende. Nils Andersson hade varit aktiv folkmusikinsamlare sedan 1887, först i Skåne under sin studietid i Lund, men efter sekelskiftet hade uppteckningsarbetet utsträckts till andra delar av landet (se Appendix 2 för en översikt av Nils Anderssons uppteckningsresor). Insamlingen bedrevs främst under semestrar och i samband med spelmanstävlingar, där ju många spelmän samlades samtidigt. Delar av det tidigt upptecknade materialet från Skåne och från de första insamlingsresorna hade Nils Andersson publicerat vid tidpunkten för mötet, och han var även en flitig föredragshållare där han talade sig varm för äldre svensk folkmusik och försökte förmå allmänheten att uppvärdera de gamla spelmännen och deras musik samt att också själva delta i insamlingsarbetet.²⁹

Kommissionens bildande och verksamhet 1908–1921

När Nils Andersson höll föredrag om ”samlandet och upptecknandet af folkmelodier” inför ”Första mötet för svensk folkkunskap” bestod publiken istället av landets ledande forskare inom vad vi idag närmast skulle kalla arkeologi och etnologi. Nils Anderssons föreslog för dem att insamlingen av folkmusik skulle intensifieras över hela landet och att materialet skulle sammanföras till ett gemensamt nationellt utgivningsprojekt. Mötet har kommit att bli en ofrånkomlig milstolpe i historieskrivningen över svensk folkmusik eftersom deltagarna anslöt sig till Nils Andersson förslag och tillsatte en kommitté för att i mötets namn genomföra detta. Till ledamöter valdes Nils Andersson, Anders Zorn, Nordiska museets styresman Berhard Salin, violinisten Lars Johan Zetterqvist och rektorn Richard Steffen (som disputerat på en avhandling om svensk folklig lyrik).³⁰

I november samma år höll kommittén sitt första sammanträde och antog namnet Folkmusikkommissionen, sannolikt på juristen Anderssons initiativ.³¹ Vidare beslutades att det insamlade materialet skulle förvaras i Nordiska museet, vars styresman också blev Fmk:s ordförande, medan Nils Andersson utsågs till sekreterare. Av folkkunskapsmötet hade Fmk också fått rätten att kalla nya ledamöter och för att ge kommissionen mer statustyngd och förankring inbjöds den kulturintresserade prins Eugen att bli hedersordförande och Kungl. Musikaliska akademiens vice preses,

²⁸ Se Andersson 1958, Ramsten & Ternhag 2006.

²⁹ Se Nils Andersson 1889, 1895–1916, 1903, 1908; om föredragen se Otto Andersson 1940, s. 41 ff och Otto Anderssons klippsamling (kopia i Svenskt visarkiv).

³⁰ [Ambrosiani] 1908, s. 185 ff.

³¹ Ternhag 1994, s. 72.

justitierådet Karl Silfverstolpe, och amanuensen vid Nordiska museet Nils Keyland att bli ledamöter, vilket samtliga accepterade (se Appendix 1 för Fmk:s ledamöter 1908–1976). Ordföranden och sekreteraren gavs i uppdrag att författa ett offentligt upprop om insamling, vilket undertecknades av ledamöterna vid Fmk:s nästa möte i början av 1909. Uppropet distribuerades sedan i mer än 3 000 exemplar och trycktes även i Nordiska museets Fataburen.

Fmk föresatte sig vid sitt första sammanträde tre huvudsakliga uppgifter, vilka också återfinns i upppropet: 1) att sammanföra folkmusikmaterial från hela landet genom att be enskilda insamlare att ställa sitt material till Fmk:s förfogande och att initiera kompletterande uppteckningsarbete, 2) att ordna och redigera det insamlade materialet, och 3) att ombesörja att samlingarna publicerades till billigast möjliga pris. Som avnämare till de tänkta publikationerna föreställde sig Fmk tre grupper: a) spelmän och vissångare som skulle (åter)få tillgång till de nästan förlorade repertoarerna och kunna (åter)uppta dem – därav vikten av det billiga priset, b) tonsättare som i utgåvan skulle kunna hitta material som utgångspunkt för konstmusikaliska bearbetningar på nationell grund, och c) forskare som i låtarna och visorna kunde hitta ett värdefullt kulturhistoriskt material.³²

Men vad som helst som ”folket” spelade och sjöng kvalificerade inte som ”folkmusik” enligt Nils Andersson och Fmk. I upppropet angavs ett flertal låttyper och visgenrer som efterfrågades, och i en instruktion 1920 till sin medhjälpare Dan Danielsson i Filipstad meddelade Nils Andersson tydligt både vad han var och inte var intresserad av. ”Jag vill t.ex. ha vallåtar, gånglåtar, brudlåtar, marscher, polskor, gammaldags valser, menuetter, kadriljer, hallingar, gamla visor, med tillhörande text, skänklåtar, steklåtar o.s.v., men *inte* polkor, polketter, mazurkor, polka-mazurkor, valser av wienervalstypen, schottishar, boston eller step o.s.v.”³³ Inte heller alla instrument var godkända: i upppropet efterfrågas uppgifter om och adresser till ”fiol- och nyckelharpospelare, klarinett-, lur-, horn- och näfverspelare”. Förutom det av upptecknare insamlade vis- och låt-materialet önskade Fmk också tillgång till äldre handskrivna notböcker (s.k. spelmansböcker) och dessutom efterfrågades kontextuella uppgifter kring musiken: melodiernas benämningar, härkomster och beskrivningar av tillhörande danser, biografisk information om spelmän och sägner med spelmanskoppling. Eftersom Fmk hade utsetts av ett forskarmöte fanns det ingen

³² Protokollet från Fmk:s första möte i Fmk:s arkiv I:A1; ”Upprop”, Fataburen 1909.

³³ Nils Andersson till Dan Danielsson 14/6 1920, Fmk:s arkiv III:1. Understrykning i original har genomgående ersatts med kursiv. – I upppropet nämns även ”långdanser” och ”gamla psalmmelodier” som önskvärda bidrag.

finansiell lösning för verksamheten och av den anledningen önskades även direkt ekonomiskt stöd.³⁴

Den finlandssvenske musikforskaren Otto Andersson sammanfattar i sin viktiga bok om Nils Andersson och den svenska spelmansrörelsen att tillsättandet av Fmk fick sin största betydelse för Nils Andersson själv. ”Han stod på en säkrare plattform efter mötet i Stockholm än tidigare. Han hade fått tala om sitt insamlingsarbete och framlägga sina synpunkter inför landets främsta auktoriteter på fornforskningens och folklivsforskningens område. Hans eget arbete hade vunnit erkännande, och det fick hädanefter i viss mening karaktären av officiellt uppdrag.”³⁵

Genom skickligt agerade – han var en väl ansedd förhandlare i sin borgerliga gärning – kunde Nils Andersson från sin nya plattform även fortsättningsvis bedriva sin folkmusikverksamhet självständigt och utan mer omfattande insyn. Det ekonomiska stöd som Fmk efterlyste i uppropet lyckades Nils Andersson knyta till sin egen person (se nedan), och arbetet som huvudredaktör för det insamlade materialet gav honom ganska fria händer. Behovet för Fmk minskade därför i praktiken och efter sitt fjärde möte (1911) sammanträdde inte kommissionen igen under Nils Anderssons livstid. Fmk:s möten var korta och informella, enligt Nils Keylands minnesbeskrivning, och förutom från det första mötet november 1908 finns inga protokoll bevarade från de följande sammanträdena, endast koncept.³⁶ De ledamöter förutom Nils Andersson som tycks ha varit mest aktiva i Fmk:s arbete var ordföranden Salin, som skötte korrespondensen kring uppropet 1909–1912 (där Nils Andersson bedömde de inkomna bidragen), och åren kring decennieskiftet 1920 Zetterqvist, som i sin egenskap av violinist spelade igenom och kommenterade det redigerade materialet från Dalarna tillsammans med Nils Andersson och senare Olof Andersson.³⁷

Ekonomi och medarbetare

Den finansiella frågan för Fmk löstes till viss del genom att Nils Andersson år 1910 anslöt sig till en ansökan om statligt stöd till insamling av folkminnen vid Lunds universitet. Förutom Andersson stod Tobias Norlind och Carl Wilhelm von Sydow bakom ansökan, de två senare nyligen utnämnda docenter vid lärosätet. Riksdagen tog upp ansökan till behandling först 1912 och beviljade ett bidrag om 4 500 kr som från och med 1913 årligen utdelades fram till och med 1920. Tanken var att det insamlade

³⁴ ”Upprop”, s. 191. Med ”näfver” tycks Nils Andersson ha avsett näverlur och inte näverlapp, jfr Otto Andersson 1940, s. 41. I Fmk:s notsamlingar tycks uppteckningar efter näverspelare saknas.

³⁵ Otto Andersson 1958, s. 127.

³⁶ Nils Keyland, ”Folkmusikkommissionen”; i Fmk:s arkiv I:E1; protokoll och -koncept i I:A1.

³⁷ Fmk:s diarium och korrespondensböcker över inkommande och utgående brev ingår i Fmk:s arkiv I:B2, C1, E1, men delvis även i Musikmuseets samling ”Folkmusik. Brev”. Nils Anderssons bedömningar av de tidigaste samlingarna i finns i Fmk:s arkiv I:E1. Om Zetterqvists engagemang, se Olof Andersson 1963, s. 91 och SvL Dalarna 1, opaginerat förord.

materialiet tillsammans skulle utgöra grunden till ett folkminnesarkiv vid universitetet, men Nils Andersson krävde ett undantag för sina samlingar med hänsyn till att de redan hade bortlovats till Fmk. Eftersom hans insamlingsverksamhet i princip omfattade hela landet, och var tänkt att inkludera flera medhjälpare, argumenterade Nils Andersson för att en större andel av riksdagsanslaget borde tillfalla honom. Fakultetens humanistiska sektion gick på hans linje och Nils Andersson kom årligen att tilldelas 2 000 kr av anslaget.³⁸

Vid sidan av statligt understöd och personliga utlägg kom Nils Anderssons kontakter med den göteborgske handelsmannen och liberale riksdagsmannen Hjalmar Wijk att få stor betydelse för verksamheten från och med 1912. Wijk var en av landets största kulturmecenater och hans insatser för Fmk:s räkning kan svårligen överskattas. Åtminstone vid två tillfällen, 1916 och 1919, fick Nils Andersson 5 000 kr av Wijk för att kunna avlöna medarbetare och Wijk var också den som stod för kostnaderna bakom utgivningen av de två första häftena av SvL (se nedan).³⁹

*Hjalmar Wijk på besök hos Anna och Nils Andersson i deras sommar-
nöje i Barsebäcks fiskeläge 1918. Utan Wijks ekonomiska bidrag och
Nils Anderssons kapaciteter för uppteckning och nätverksbyggande
hade Svenska låtar aldrig utgivits i den form vi idag känner den.
Foto i Statens musiksamlingar (beskuret).*

³⁸ Fmk:s arkiv I:B1, se även SOU 1924:27, s. 19, 78 f. – Tobias Norlinds insamlade material kom inte heller att ingå i Folklivsarkivet utan finns idag i hans arkiv på Musikmuseet, se Bringéus 1990.

³⁹ Se Nils Anderssons brev till Hjalmar Wijk i Fmk IV:1, se även Otto Andersson 1958, s. 269 f.; Rehnberg 1963.

Trots att Nils Andersson hade som valspråk ”nulla dies sine polska” (ingen dag utan polska) fick han dessvärre inte tillfälle att ägna så mycket tid som han hade önskat åt insamling och redigering av sina och Fmk:s samlingar under 1910-talet (se Appendix 2). Nils Anderssons uppåtgående karriär som jurist i statlig och landstingskommunal tjänst hindrade honom från ett större engagemang i folkmusiken och i slutet av 1910-talet tillkom också en försämrad hälsa.⁴⁰

Genom Fmk:s upprop och sitt eget engagemang på området kom Nils Andersson i kontakt med personer som var villiga att bli medhjälpare till honom i det stora projektet; enligt den sammanställning över samlingarna som gjordes efter Nils Anderssons bortgång hade sammanlagt tio personer ställning som medarbetare. Till skillnad mot den samtida och liknande dialektinsamlingen, där instruktionskurser gavs vid Uppsala universitet varje vår, tycks motsvarande formella instruktioner på folkmusikens område helt ha saknats. Istället instruerade Nils Andersson flera av sina medhjälpare genom personliga möten eller via brev hur han ville att insamlingsarbete skulle bedrivas.⁴¹ De personligen tillgängliga ekonomiska bidragen gjorde att han kunde avlöna insamlare direkt, utan närmare inblandning av Fmk i sig, men för att möjliggöra tjänstledigheter från medhjälparnas ordinarie arbeten utan förlust av tjänsteförmåner behövde kommissionens officiella framtoning tas i bruk. Järnvägstjänstemannen Karl Tirén, som på Fmk:s uppdrag gjorde insamling bland svenska samer 1910–1913, och organisten Axel Boberg fick 1911 respektive 1916 skrivelser från Fmk i detta syfte.⁴² Med stöd av Hjalmar Wijks bidrag kunde Nils Andersson 1916 trots allt intensifiera arbetet med låtsamlingarna genom att avlöna Boberg och Olof Andersson för att i större utsträckning bistå honom i insamlings- och redigeringsarbetet. Från och med 1917 flyttades Fmk:s och Nils Anderssons samlingar från Nordiska museet till universitetsbiblioteket i Lund för att bli mer tillgängliga för Nils Andersson.

Som Nils Anderssons närmaste medhjälpare framstod Olof Andersson från och med 1910-talets senare hälft. Olof Andersson förestod ”Nya Rak- och Frisérstugan” i Åhus och hade blivit aktiv i den framväxande spelmansrörelsen som en direkt följd av ett av Nils Anderssons föredrag 1909. Han kontaktade Nils Andersson samma år genom att skicka uppteckningar och egna låtkompositioner och erbjöd därefter sina tjänster.⁴³ Olof

⁴⁰ Nils Andersson tog en jur. utr. kand. i Lund, blev 1892 notarie i Göta och Skånska hovrätten, 1898 stadsnotarie i Lund, sekreterare i Statens järnvägar, 1911 sekreterare i Försvarsberedningen, 1913 statens förlikningsman i arbetstvister, samt från 1914 sakkunnig i olika utredningar och utskott, 1915 t.f. revisionssekreterare i Högsta domstolen; se Rehnberg 1963, Ternhag 1994. Valspråket återges i Norlind 1923.

⁴¹ Se t.ex. Olof Andersson 1963, brevet till Danielsson i fotnot 12 ovan.

⁴² Om Tirén, se Ternhag 2000b; om Boberg, se Nils Andersson till Fmk 26/10 1916 i Fmk:s arkiv I:E1, och Fmk till Boberg 28/10 1916 i Fmk:s arkiv I:B2.

⁴³ Olof Andersson 1963, s. 28 f. – När föredraget skulle ägt rum är inte känt. I Otto Anderssons klippsamlingar finns uppgiften om att Nils Andersson höll ett föredrag i det från Åhus närbelägna Kristianstad 1 april 1909 (Kristiansstads läns tidning 2/4 1909).

Andersson kom under 1910-talet att mestadels göra avskrifter av till Fmk och Nils Andersson inlånat material, men han renskrev även den senares primäruppteckningar vilket gav honom en nära inblick i Nils Anderssons folkmusiktänkande och insamlingsmetod. Statuskillnaden mellan Nils och Olof Andersson – de lade aldrig bort titlarna med varandra – och den senares ”underdånighet” som lärjunge har lyfts fram som skäl till att Olof Andersson kom att bli den närmaste medarbetaren.⁴⁴

Musiksamlingen vid Nils Anderssons bortgång 1921

År 1919 tillsatte riksdagen en statlig utredning, Folkminneskommittén, för att föreslå hur det växande insamlings- och forskningsverksamheten kring svensk icke-materiell folkkultur borde organiseras.⁴⁵ Utredningens förste ordförande och sekreterare, riksdagsmannen Olof Olsson och Nils Lithberg (professor i svensk och jämförande

***Polska efter Dalfors” i Nils Anderssons originaluppteckning efter Timas Hans Hansson
3 december 1906. Se bild 5 för renskriften av polskan i Svenska låtar.***

folklivsforskning vid Nordiska museet), träffade Nils Andersson i december 1920 för att få en första redogörelse över Fmk:s verksamhet och samlingar. En närmare redogörelse hann inte Nils Andersson färdigställa innan han hastigt gick bort i april 1921, dagen innan han skulle tillträda posten som borgmästare i Lund.

Uppdraget att förteckna samlingarna gav utredarna istället till Olof Andersson, och av sammanställningen framgår att Nils Anderssons personliga samling innehöll

⁴⁴ Ternhag 1971, s. 12.

⁴⁵ Utredningen (SOU 1924:26–27) har även kallats ”Allmogeutredningen”. Nils Andersson ville själv bli sakkunnig inom folkmusikområdet, ”för att förhindra att dumheter begås”, som han skrev i ett brev till Hjalmar Wijk 10/5 1919; Fmk:s arkiv IV:1.

sammanlagt 13 326 låtar, av vilka 10 819 valts ut för publicering. De till Fmk inkomna samlingarna uppgick till 1 303 nr, varav 1 081 valts ut för publicering; sammanlagt var alltså 11 900 låtar och visor tänkta att publiceras. Av dessa hade Nils Andersson själv upptecknat 2 494 låtar och visor och 1 468 kom från de tio personer som arbetade på hans uppdrag, resten var insända låtar.⁴⁶

Publikationsplanerna och de första häftena av Svenska låtar

Eftersom Nils Anderssons eget insamlingsarbete till stor del var slutfört vid 1910, och andra samlingar började inkomma som en följd av uppropet, diskuterades utgivningen av Fmk:s publikation redan från början.⁴⁷ Till Fmk:s sammanträde 1911 hade tre förlag lämnat in offerter och ytterligare en förläggare, Hirsch, närvarade vid mötet för att diskutera utgivning.⁴⁸ Siktet var inställt på att de första häftena skulle kunna komma ut redan i början av 1910-talet och Nils Andersson hade också förespeglat detta i pressen, vilket ledde till viss presskritik när det visade sig att utgivningen drog ut på tiden.⁴⁹

Vid Nils Anderssons bortgång våren 1921 hade ett avtal om utgivning slutligen ingåtts med förlaget P. A. Norstedts & Söner och delar av det första häftet av SvL med dalamelodier var färdigredigerat. Kontraktet undertecknades av Hjalmar Wijk och Nils Andersson och den vilande Fmk var alltså över huvud taget inte inblandad. På Wijks uppdrag (och finansiering) tog Olof Andersson över redaktörskapet för resten av det första och hela det andra dalahäftet, vilka utkom 1922 och 1923; därefter valde Norstedts att inte förnya kontraktet (se vidare nedan).⁵⁰ Att utgåvan skulle bli så billig som möjligt hade betonats redan vid Fmk:s första sammanträde och vid mötet 1911 bestämdes att priset per häfte inte fick övergå 3 kr.⁵¹ Det första dalahäftet kom att kosta inte mindre än 20 kr och SvL:s höga pris kom också att beklagas av bland annat musikkforskare och andra insamlare.⁵²

Uppläggningsen av utgåvan skulle enligt Nils Anderssons uppfattning samtidigt vara personlig och topografisk, något som bestämdes redan vid Fmk:s första möte 1908 och som fortfarande gällde när SvL redigerades. Melodierna presenteras ordnade efter

⁴⁶ I betänkandet (SOU 1924:27, s. 83) namnges sex av Nils Anderssons medhjälpare som bidragit med fler än 100 uppteckningar till samlingen: Axel Boberg (410 uppteckningar från Bohuslän, Gästrikland, Halland, Hälsingland, Jämtland, Medelpad, Småland, Värmland, Dalsland, Västergötland, Öland och Östergötland), August Fredin (245 från Östergötland och norra Småland), Dan Danielsson (219 från Värmland och Dalsland), Olof Andersson (203 från Bohuslän, Halland och Skåne – se även Appendix 3), Karl Peter Leffler (194 från Medelpad och Ångermanland), Oscar Söderberg (174 från Ångermanland). Övriga fyra medhjälpare hade bidragit med sammanlagt 23 melodier från Bohuslän, Gästrikland och Västergötland.

⁴⁷ Nils Andersson lämnade en PM över sina samlingar till Fmk daterad 4/11 1910, i Fmk:s arkiv I:B3.

⁴⁸ Se anteckningar från mötet i Fmk:s arkiv I:A1, offerterna i E1 och en sammanställning av dem i B3.

⁴⁹ Se klipp om kommissionens tidiga verksamhet i Fmk:s arkiv IIa:49.

⁵⁰ Se Wijks korrespondens med Olof Andersson och Norstedts i Fmk IV:2.

⁵¹ Anteckningar från Fmk:s sammanträde 4/2 1911, Fmk:s arkiv I:A1.

⁵² Se Ramsten 1982, s. 18; Boström 2004, s. 86.

landskap och inom detta sockenvis, arrangerade från norr till söder (i något fall väster till öster). Inom socknen är melodierna ordnade efter meddelarna. Det sistnämnda innebär att utgåvan, som Ternhag påpekat, är svåröverskådlig eftersom meddelaren kan vara: 1) en spelman/sångerska vars musik upptecknats av Nils Andersson eller någon av hans medarbetare, 2) en insamlare som ställt uppteckningar av sin egen eller andras musik till förfogande, eller 3) en spelman vars namn framstår som ägaren till en äldre handskriven notbok.⁵³ I Fmk:s upprop hade bidragsgivarna lovats att uppteckningarna skulle publiceras under deras namn, vilket innebär att uppgifter om de spelmän/sångerskor som musiken upptecknats efter i dessa fall hamnar i kommentarerna.

Nils Andersson var redan från början i sin samlingsverksamhet inställd på att hålla samman spelmännens repertoarer istället för att som i andra samtida (och senare) utgåvor systematisera materialet utifrån innehållsegenskaper, exempelvis låttyp. Redan i samband med tryckningen av sina första uppteckningar, i Skånska landsmålsföreningens publikation *Teckningar och toner ur skånska allmogens lif* (1889), valde Nils Andersson att återge låtarna (men inte visorna) samlade efter de personer som de upptecknats efter, något som föreningens ordförande i förordet ansåg var en "kanske något olämplig" redigeringsprincip.⁵⁴ Till sin nästa utgåva, *Skånska melodier*, vars manuskript sändes till J. A. Lundell i Uppsala för publicering i *Svenska landsmål och svenskt folkliv*, hade Nils Andersson skrivit en inledande text om sitt uppteckningsarbete, spelmännen och notböckerna. Lundell hade i redigeringen styckat upp texten så att låtarna från varje enskild spelman föregicks av motsvarande biografiska avsnitt. Detta förfarande, i kombination med att det tog drygt 20 år innan det första och det sista häftet av utgåvan kom ut, gjorde Nils Andersson mycket upprörd och är kanske en förklaring bakom hans senare starka personliga kontrollbehov över sina samlingar.⁵⁵ Icke desto mindre valde Nils Andersson denna utformning för SvL, något som betydligt fördyrade tryckkostnaderna i jämförelse med att ha noterna i en särskild bilaga.⁵⁶

I de tidigare utgåvorna hade Nils Andersson inom de enskilda repertoarerna ordnat melodierna efter låttyp: först polskor, sedan valser etc. I SvL valde han istället att presentera låtarna i den ordning de hade spelats och upptecknats.⁵⁷ På så sätt avspeglar uppläggningsen också något av hur mötet mellan insamlare och spelman gestaltades.

⁵³ Ternhag 1971, s. 16.

⁵⁴ *Teckningar och toner ur skånska allmogens lif* 1889, s. VII.

⁵⁵ Se Otto Andersson 1958, s. 60 f, Olof Andersson 1963. – *Skånska melodier* gavs ut i fyra häften 1895, 1907, 1908, 1916.

⁵⁶ Ingemar Ingers (1964, s. 101, fotnot) har påpekat att Nils Andersson på 1890-talet aldrig använde beteckningen "låt" som beteckning för folkliga melodier, vilket är ett ord med "hemortsrätt i norra och mellersta Sverige". Istället använde Andersson "melodi" eller "stycke".

⁵⁷ Nils Andersson 1922, s. 8.

I texten till de inledande biografier som Nils Andersson hann färdigställa till det första häftet är också stilen mer personlig och stilistiskt driven än i Olof Anderssons efterföljande, mer knappa texter. Carl-Allan Moberg kommenterar Nils Anderssons insamlingsarbete i sin översiktsartikel över det folkmusikaliska insamlingsarbetet i Sverige (1951) med att denne ”hade alldeles bestämt klart för sig vad han gjorde, hur långt hans kapacitet sträckte sig och hur viktigt det var att *föra protokoll över själva uppteckningstillfället*. Även detta var s. a. s. en viktig juridisk förhandling, i det att en bortdöende traditions vittnesmål skulle avläggas och återges för framtidens bedömning!”⁵⁸ Med tanke på Nils Anderssons tydliga uppfattningar om vad som var värt att uppteckna, framstår han – för att fortsätta den juridiska liknelsen – mer som en självpåtagen försvarsadvokat där endast det som talar till klienternas fördel skulle bevaras. (Gunnar Ternhag har också noterat hur få låtar som spelmännen själv hade komponerat som Nils Andersson upptecknade.⁵⁹)

Illustrationer i utgåvan diskuterades också vid Fmk:s tidiga möten och det föreslogs att ”landscapsbilder och illustrationer som kunde vara egnade att belysa samlingen som porträtt av spelmän, karakteristiska dansställningar mm” skulle ingå. Det sistnämnda hade Nils Andersson haft med i *Skånska melodier* men i SvL kom illustrationerna att begränsas till fotografier av spelmän. I samband med insamlingen till och redigeringen av utgåvan uppbyggdes därför en omfattande samling av spelmansporträtt.⁶⁰ Kameran var alltså en viktig del av Fmk:s insamlingsverksamhet, medan däremot Nils Anderssons intresse för att använda inspelningstekniken, i form av fonograf, var svalt (jfr nedan).⁶¹

I sitt sista samtal med Otto Andersson 1920 medgav Nils Andersson att den planerade uppläggningsen av SvL var mindre lämpad utifrån ett jämförande perspektiv, vilket var tidens dominerande inriktning inom folkmusikforskningen. Nils Andersson försvarade sig dock med att understryka ”vikten av att sammverket skulle framhäva det individuella draget hos spelmännen ävensom melodiernas lokala karaktär. Enligt hans mening kunde samlingen endast på detta sätt utgiven bli det nationalverk den var avsedd till. Det är forskarnas sak att sedan ordna låtarna efter sina principer, sade han”, enligt Otto Andersson.⁶² Här kan jag bara hålla med Nils Andersson. Som utgåva upplagd efter de enskilda informanternas repertoarer känns SvL mer levande, personlig och lockande än om en annan uppläggning valts. De vetenskapliga undersökningarna av

⁵⁸ Moberg 1951, s. 45.

⁵⁹ Ternhag 1971, s. 18.

⁶⁰ Citatet från protokollet för Fmk:s möte 1908, Fmk:s arkiv I:A1, fotografierna i I:K, senare överförda till Musikmuseets fotosamling ”Spelmän o. spelmansmusik III” (idag i Svenskt visarkiv). Om Karl Lärkas spelmansporträtt som ingår i SvL, se Ternhag 1979.

⁶¹ Se Ternhag 2002.

⁶² Otto Andersson 1923, s. 11.

folkmusiken, som på Nils Anderssons tid inte sällan inriktades mot ambitiösa evolutionära förklaringsmodeller, roade honom betydligt mindre än tanken på att sprida låtarna till spelmän och tonsättare.⁶³ Dessutom skiftar de vetenskapliga perspektiven och en uppläggning efter sådana principer skulle även den snabbt bli föråldrad och föremål för kritik.

FOLKMUSIKKOMMISSIONEN 1922–1940

Efter Nils Anderssons bortgång och utgivningen av de två första häftena av SvL kunde Wijk inte längre ta det ekonomiska ansvaret för publiceringen av det resterande materialet. Redan i uppropet hade Fmk ju ansett att utgivningen av samlingarna skulle bli av en omfattning och sådan nationell angelägenhet att statligt understöd var nödvändigt. För att genomföra detta var det nödvändigt att återupprätta Fmk och låta den ta över utgivningen, och en reducerad Fmk samlades igen i juni 1922. Då även andra medlemmar än Nils Andersson hade hunnit gå ur tiden (Zorn och Silfverstolpe) eller önskade utträda (Salin och Steffen) blev det nödvändigt att välja in nya ledamöter som var beredda att delta aktivt: Hjalmar Wijk, Tobias Norlind (nu föreståndare för Musikhistoriska museet [idag Musikmuseet]) och Nils Lithberg invaldes. Wijk utsågs till ny vice ordförande och blev i praktiken Fmk:s ledande gestalt under de följande tre decennierna. Kommissionen hade tre protokollförda sammanträden årligen under de första nya verksamhetsåren på 1920-talet, då också prins Eugen, Zetterqvist och Keyland deltog aktivt. Därefter var det vid det årliga sammanträdet endast den nyinvalda trojkan som närvarade. Detta förhållande gällde fram till och med mitten av 1930-talet, då Lithberg avled. Han ersattes 1936 av sin efterträdare på lärostolen vid Nordiska museet, Sigurd Erixon, som deltog aktivt i Fmk:s sammanträden fram till 1956.

Änkan Anna Andersson gav Fmk rätten att ta över Nils Anderssons samlingar under vissa förutsättningar: uppläggningsen och utformningen av den vidare utgivningen måste bibehållas, riksdagsanslag för publiceringen skulle sökas och Olof Andersson skulle anställas som redaktör.⁶⁴ Olof Andersson, som kom att göra lejonparten av det praktiska arbetet med utgivningen av SvL, var alltså själv aldrig medlem av Fmk. Detta medför att materialsituationen kring den vidare insamlingen, redigeringen och utgivningen av SvL är betydligt mer gynnsam än motsvarande från Nils Anderssons tid. Olof Andersson förde en omfattande korrespondens om sitt arbete med Hjalmar Wijk, skrev

⁶³ Norlind 1923, s. 95. – Inom svensk folkmusikforskning var det främst Tobias Norlind som representerade detta, se exempelvis Norlind 1911.

⁶⁴ Se Anna Anderssons brev till Fmk i Fmk:s arkiv I:A1.

årliga redogörelser till Fmk över sitt arbete och höll en detaljerad kontroll över sina utgifter.⁶⁵

Inledningsvis tänkte sig ledamöterna i Fmk att de ganska detaljerat skulle styra över Olof Anderssons arbete och för de två första verksamhetsåren (1923–1924) finns P.M. med arbetsinstruktioner bevarade i anslutning till protokollen. Men med tanke på Olof Anderssons redan ingående förtrogenhet med arbetet övergavs de snabbt och Fmk kom huvudsakligen att ägna sina möten åt att försöka skapa praktiska förutsättningar för utgivningen av SvL, det vill säga söka medel från olika håll och förhandla med förlag. I praktiken fortsatte arbetet därmed ganska oförändrat från det tidigare samarbetet mellan Olof Andersson och Wijk, fast nu i Fmk:s namn.

Olof Anderssons uppdrag bestod i att färdigställa de olika banden av SvL för tryckning och för detta krävdes kompletterande insamlingsverksamhet. Så gott som årligen företog han månadslånga insamlingsresor till olika delar av landet för att kontrollera de uppteckningar som Nils Andersson och andra av Fmk:s medarbetare gjort, söka biografisk information om spelmännen som skulle ingå i utgåvan, knyta kontakter med andra insamlare och organisationer och, där tillfälle gavs, göra egna uppteckningar (se Appendix 3). Sammanlagt kom Olof Andersson att uppteckna ungefär 1 600 låtar för Fmk:s räkning under dessa resor.⁶⁶ I de instruktioner som Fmk inledningsvis gav Olof Andersson ingick även att göra fonografinspelningar av ”ur rytmisk eller annan synpunkt särskilt karateristiska melodier”. För Olof Anderssons arbete med SvL var emellertid inspelningstekniken av mindre intresse och det var endast under den första insamlingsresan på uppdrag av Fmk (1923) som ett knappt 20-tal inspelningar gjordes.⁶⁷

År 1929 gjorde Olof Andersson ett besök hos gammalsvenskbyborna – den svenskspråkiga grupp som ursprungligen kom från Dagö i Estland men sedan slutet av 1700-talet omplacerats i Ukraina fram till att de 1929 utvandrade till Sverige. Framför allt folkliga koralmelodier upptecknades och uppmuntrad av det goda resultatet företog Olof Andersson 1931 en resa till svenskbygderna i Estland, den enda av hans insamlingsresor som sträckte sig utanför landets gränser. (Denna gång hade han också med sig en fonograf för att göra inspelningar åt Carl-Allan Moberg, men det fallerade av tekniska orsaker.⁶⁸) Resultatet av de båda insamlingarna kom senare att utgöra grunden för *Folkliga svenska koralmelodier...*

⁶⁵ Olof Andersson korrespondens med Hjalmar Wijk finns i Fmk:s arkiv IV, årsredogörelserna i I:A1 och B1 och de privat bokförda utgifterna i IIa:45.

⁶⁶ Antalet är baserat på Olof Anderssons redogörelser till Fmk (Fmk I:A1 och I:B1) och det bevarade originalmaterialet. Anderssons totala antal uppteckningar är större, bland annat upptecknade han på uppdrag av Södermanlands spelmansförbund 725 låtar 1936 (Olof Anderssons arkiv, vol. 8–9).

⁶⁷ Se Boström 2002.

⁶⁸ Se Moberg 1951 och Boström 2004.

Efter det att utgivningen av SvL slutförts 1940 redovisade Hjalmar Wijk de anslag som Fmk haft, vilket ger en intressant bild av de ekonomiska förutsättningarna för hela verksamheten. Riksdagsanslagen uppgick sammanlagt till 130 000 kr (10 000 kr/år 1923/24–1933/34, inget bidrag 1934/35 och 5 000 kr/år 1935/36–1938/39), gåvorna från enskilda drygt 40 000 kr, bidrag från olika fonder drygt 12 000 kr, utdelning av överskott från statliga lotteriintäkter 7 500 kr. Utöver detta tillkom blygsamma 90 kr i intäkter av försålda böcker. Det sistnämnda avspeglar att försäljningen av SvL gick trögt (se nedan), men också att Fmk inte fick del av intäkterna innan förlagens kostnader täckts.⁶⁹

Fmk:s institutionella bas fortsatte att på papperet vara Nordiska museet fram till 1936, även om notsamlingarna förvarades i Lund så länge Olof Andersson var bosatt i Skåne. Som en följd av sitt långa engagemang för Fmk:s räkning hade Olof Andersson med tiden helt avvecklat sin frisersalong i Åhus och i mitten av 1930-talet flyttade han till Stockholm. Därmed, och i samband med att slutet på utgivningsarbetet av SvL kunde börja skönjas, blev frågan om den framtida förvaringen av Fmk:s samlingar och Olof Anderssons fortsatta försörjningsmöjligheter aktuella. Kommissionsledamoten Tobias Norlind hade i sin omfattande musikvetenskapliga produktion ägnat mycket intresse åt svensk folkmusik och börjat bygga upp en samling vid Musikhistoriska museet. Kring 1930 umgicks han med planer på att starta ett mer omfattande arkiv med tillhörande vänförening.⁷⁰ I denna samling skulle Fmk:s material passa in utmärkt och han ansåg sig dessutom kunna erbjuda Olof Andersson en amanuensplats på deltid. Eftersom Nordiska museet inte på överskådlig tid planerade att inrätta en folkmusikavdelning ville Fmk flytta huvudmannaskapet till Musikhistoriska museet, vilket ecklesiastikdepartementet godkände i slutet av december 1936. I det material som överfördes ingick inte enbart uppteckningar och handskrivna notböcker utan även kringmaterial som biografier, fotografier, pressurklipp och brev.⁷¹

Utgivningen av resten av Svenska låtar

Från och med 1922 och fram till 1940 publicerades årligen nya häften av SvL, från och med 1924 med Fmk som utgivare. Allt som allt blev det 24 volymer innehållande sammanlagt 7 910 nr.⁷² Detta var betydligt färre än de 11 900 nr som var utvalda för

⁶⁹ Wijks ekonomiska redogörelse tillsammans med protokollet för 1942, i Fmk:s arkiv I:A1. Kontrakten med förlagen i I:G2.

⁷⁰ Se brev från Norlind till Wijk 8/8 1931, i Fmk:s arkiv IV:2. Ett exempel på en av Norlinds då aktuella publikationer folkmusikområdet var Svensk folkmusik och folkdans (1930).

⁷¹ Departementets medgivande finns i Fmk:s arkiv I:B2.

⁷² SvL Dalarna 1–4 (1922–1926), Jämtland och Härjedalen 1–2 (1926–1927), Hälsingland och Gästrikland 1–2 (1928–1929), Medelpad (1928), Värmland (1930), Bohuslän och Halland (1931), Dalsland (1931), Västergötland (1932), Närke (1933), Västmanland (1933), Södermanland (1934), Uppland (1934), Småland, Öland och Blekinge (1935), Östergötland 1–2 (1936), Skåne 1–4 (1937–1940).

publicering 1921, men det var nödvändigt att hålla ner omfånget främst på grund av tryckkostnaderna. I det slutgiltiga urvalet av material tillkom dessutom de uppteckningar som Olof Andersson gjorde under arbetets gång och det material han fick in till Fmk från annat håll, vilket gjorde att den slutgiltiga redigeringen av de enskilda banden ibland kunde bli en utdragen och omständlig process. Sammanlagt ingår uppteckningar av omkring 20 000 låtar och visor i Fmk:s samlingar.

Det fanns på förhand ingen fastlagd plan för i vilken ordning banden skulle ges ut eller vilka landskaps låtar som skulle dela band eller ens ges ut. Tiréns samiska uppteckningar och materialet från Ångermanland insamlat av bland annat K. P. Leffler, för vilka Nils Andersson hade fördelat ekonomiska bidrag, var på tal att ingå i SvL men gavs ut separat. För Gotland, Södermanland, Uppland och Västergötland menade Nils Andersson redan 1910 att det fanns goda utgåvor som gjorde dessa delar mindre nödvändiga att ingå eller ges stort utrymme i SvL.⁷³

Utgivningen av SvL krävde också intresserade förläggare, och som framkommit ovan var inte Norstedts intresserade att fortsätta samarbetet efter de två inledande dalahäftena. Problemet var att kostnaderna för utgivningen inte motsvarades av intäkterna, trots bidragen från Fmk och det höga försäljningspriset. Bonniers tog över utgivningen 1924 men drog sig ur förbindelsen fem år och sju häften senare med hänvisning till att ”försäljningen hittills varit rent tröstlös”; av upplagorna på 1 000 exemplar hade endast omkring 200 sålts av vardera dalahäfte och drygt 100 av de övriga.⁷⁴ Därefter återkom Norstedts som förläggare för de resterande banden, under sämre ekonomiska villkor för Fmk, förutom de avslutande fyra skånedelarna, som utgavs av lundaförlaget Gleerups (1937–1940). För att försäkra sig om kontrollen över utgåvan och dess framtida tillgänglighet löste Fmk ut tryckplåtarna i koppar från förlagen för förvaring i Nordiska museet (senare i Musikmuseet).

Sammanlagt ingår material från ett 30-tal upptecknare i SvL, vilket gör att undertiteln ”samlade av Nils Andersson” är ganska missvisande. Endast i dala- och jämtlandsdelarna är en majoritet av uppteckningarna av Nils Anderssons hand, i närkedelen saknas bidrag från honom över huvud taget.⁷⁵

Det slutgiltigt publicerade materialet i SvL är heterogent och brokigt:

- direkta uppteckningar av Nils Andersson och hans medarbetare
- några bidrag som inflöt 1909–1912 som en följd av Fmk:s upprop, exempelvis från Felix Körling (John Ankarloo i Skåne), Vilhelm Bergewing (Johan Andersson i Närke) och Vilhelm Gelotte i Uppland

⁷³ Se Nils Anderssons PM i fotnot 26 ovan.

⁷⁴ Brev från Bonniers till Wijk 17/5 1929 i Fmk:s arkiv IV:1.

⁷⁵ Ternhag 1971, bilaga.

- material från andra arkiv och insamlingsaktioner, exempelvis från Kungl. Musikaliska akademiens upprop om folkmusikinsamling 1878 (i SvL Östergötland) och Örebro läns spelmansförbund (i SvL Närke)
- material från äldre handskrivna notböcker som ställts till Fmk:s förfogande

Denna materialblandning, som också avspeglade skilda förutsättningar och principer för upptecknandet, var en av de punkter där kritik mot SvL riktades av musikforskaren Carl-Allan Moberg. Dessutom saknades redovisning av principerna för urvalet av låtar.⁷⁶ Urvalet kritiserades också av Wilhelm Peterson-Berger som bland annat i en av sina tidningsartiklar 1936 beklagade att för lite av den i hans mening äldsta folkmusiken, vokalmusiken, fanns i SvL; omkring en tiondel av numren har vistexter eller är folkliga koralvarianter.⁷⁷ Moberg ansåg vidare att det inte var oproblematiskt att utge låtar med landskapet som indelningsgrund. Det medförde att betydelsefulla

Sida ur en notbok som tillhört skolläraren och organisten Olof Nordblad (ca 1810–1854), Norralla. De två polonäserna – varav den ena uppges vara komponerad av violinisten C. M. Esser – publicerades som polskor i Svenska låtar, Hälsingland II.

traditionssammanhang över landskapsgränserna kom att fördunklas samtidigt som det riskerade att framstå som om det fanns en likhet i folkmusiken inom varje landskap, en kritik som han delade med Otto Andersson. Som källutgåva för vetenskapligt bruk fanns det alltså betydelsefulla invändningar, enligt Moberg, vilket emellertid inte hindrade

⁷⁶ Moberg 1951, s. 47 ff.

⁷⁷ Peterson-Berger 1936, jfr Ternhag 2006.

honom från att alltför okritiskt använda sig av SvL som källa för sin studie över dur/moll-frekvensen i svensk folkmusik.⁷⁸

I vissa fall var även de vid samma tid framväxande regionala spelmansförbunden mindre nöjda med den representation som deras landskap fick i SvL. Södermanlands spelmansförbund anställde exempelvis för egen räkning Olof Andersson för att göra uppteckningar 1936.⁷⁹

FOLKMUSIKKOMMISSIONEN 1940–1976

När Olof Andersson avslutat redigeringsarbetet med det sista skånehäftet av SvL 1939 tillträdde han en halvtidstjänst på Musikhistoriska museet. Arbetet med Fmk:s material var dock långtifrån avslutat och kommissionen fortsatte att ansöka om bidrag för hans fortsatta verksamhet för deras räkning. Närmast till hands låg två uppgifter, dels utgivningen av de folkliga koralvarianter han upptecknat efter Gammalsvenskbyborna och i Estland, dels att upprätta register över samlingarna. I ***Folkliga svenska koralmelodier från Gammalsvenskby och Estland*** inkluderade Olof Andersson också transkriptioner av fonografinspelningar som den estniske kompositören och folkmusikinsamlaren Cyrillus Kreek tidigare gjort av delvis samma sångare som Andersson hade besökt. Utgåvan, med en inledning av Norlind, var färdigställd 1942 men först tre år senare var finansieringen löst och boken utkommen på Svenska kyrkans diakonistyrelses förlag.⁸⁰

Från och med 1950 ansöktes och beviljades medel för att Olof Andersson skulle kunna arbeta med att förbereda ett registerband till SvL och ett större variantregister. Redan vid slutet av 1951 förelåg i manuskript eller kortkataloger ”fullständiga person-, ort- och låtregister, register över meddelare och upptecknare, över de folkliga instrumentens förekomst, över fiolens ’förstämningar’”, vistexter och låtar med särskilda benämningar.⁸¹ Något samlat registerband över hela SvL kom dock inte att publiceras.

Variantregistret

En stor insats gjorde Olof Andersson också genom uppbyggandet av ett variantregister över folkmusikmaterialet. Förutom att göra Fmk:s samlingar mer översiktliga var det också på sätt och vis ett sätt att möta den kritik från forskarhåll som riktats mot SvL:s uppläggning. Museets inspektör och Olof Anderssons vän Carl-Allan Moberg, som ju tidigare delvis kritiserat SvL, skrev ett intyg till en av Fmk:s ansökningar där han framhöll att variantregistret ”kommer att utgöra en ovärderlig grundval för praktiskt

⁷⁸ Moberg 1950, 1951; Otto Andersson 1940, s. 57.

⁷⁹ Se fotnot 45 ovan. Om senare regionalt missnöje över representationen i SvL, se t.ex. Gustafsson 2000, s. 10 ff.

⁸⁰ Andersson 1945, se även Boström 2004.

⁸¹ Bilagt protokollet för 1951, Fmk:s arkiv I:A1.

taget varje som helst studium av svensk folkmusik, från vilken ände man än lägger upp det. Först härigenom få de stora samlingarna verkligt värde och bli hanterligare för forskaren, som eljest själv i varje särskilt fall tvingas till tidsödande sökande efter varianter”.⁸²

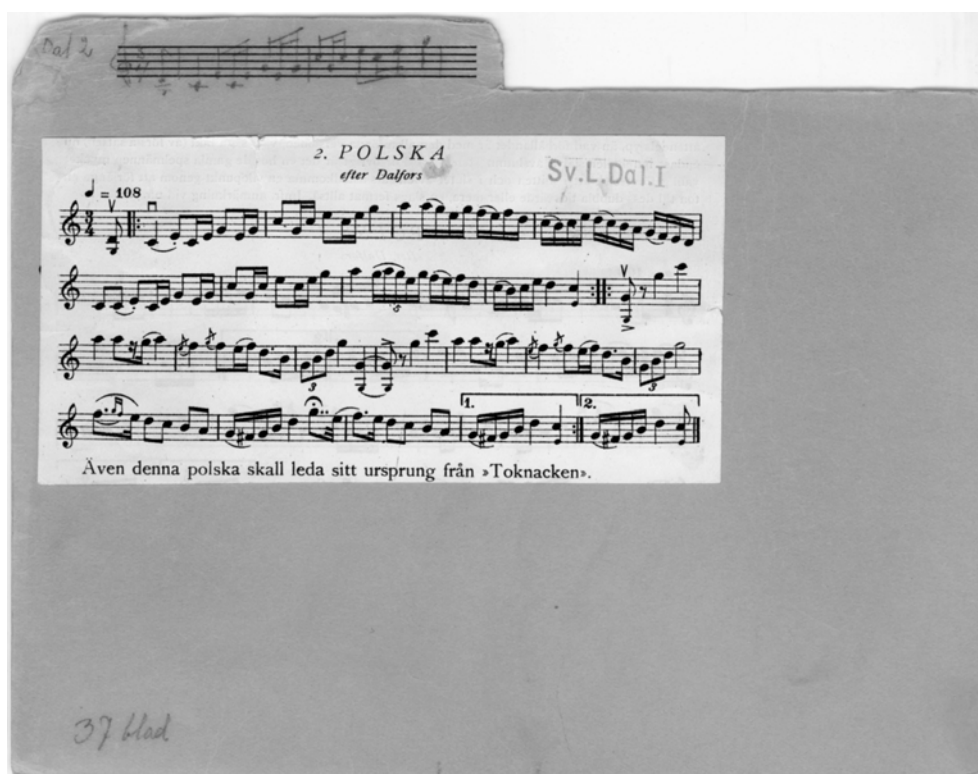
Olof Andersson och Carl-Allan Moberg (ca 1930). Olof Andersson gjorde urval och redigerade i stort sett hela Svenska låtar. Från och med slutet av 1920-talet hade han en fruktbar kontakt med musikforskaren Carl-Allan Moberg, som dessutom blev Folkmusikkommissionens siste ordförande 1956. (Foto i Statens musiksamlingar.)

Hänvisningar till andra varianter av de publicerade låtarna fanns redan i viss utsträckning i SvL, men de gick inte att genomföra konsekvent under redigeringen av utgåvan eftersom insamling till senare planerade band fortsatte parallellt med utgivningen. Nu lades istället ett kortregister upp där den först påträffade varianten av en låttyp angavs på ett ledkort, och bakom detta placerades sedan kort med varianterna. (I många fall är korten handskrivna, och Andersson hade också tidvis en notskrivare till sin hjälp. Genom det 1951 bildade Svenskt visarkiv, med vilket han samarbetade kring vistexterna i SvL, erbjöds Olof Andersson möjligheten att använda kopieringsmaskin för att påskynda arbetet.) I mitten av 1950-talet lämnade Olof Andersson en redogörelse till Fmk över hur långt arbetet med variantregistret hade framskridit.⁸³ Sammanlagt hade han då identifierat 1 130 olika varianttyper och till dessa

5 087 varianter. Eftersom melodierna i SvL som bekant organiserades efter landskapen, kom också de olika varianterna att benämnas efter den låt där de för första gången förekom i utgåvan. Det innebär att eftersom Dalarna utgavs först i SvL kom antalet varianttyper därifrån att bli oproportionerligt stort: 370 av daladelarnas sammanlagt 1 501 låtar hade varianter, medan exempelvis upplandsdelens 201 låtar endast hade 10 'egna' varianttyper.

⁸² Bilagt protokollet för 1952, Fmk:s arkiv I:A1.

⁸³ Redogörelse som bilaga till Fmk:s protokoll 8/9 1956, Fmk:s arkiv I:A1 (även i B1). Registren ingår idag i Olof Anderssons arkiv, vol. 16–49 (16–43 är variantregistret).

Ledkort till den första låttypen, "Dalarna 2", i Olof Anderssons variantregister. Anteckningen nere i vänster hörn om "37 blad" avslöjar att antalet belägg för låttypen är relativt stort.

Olof Andersson hade också tänkt sig att till varianttyperna lämna mindre kommentarer och tillägg, men han menade samtidigt att "den slutgiltiga penetreringen blir framtida forskares uppgift". En iakttagelse som han trots allt gjorde i redogörelsen var att melodierna som ingick i en varianttyp kunde vara formade efter den melodityp som var dominerande i landskapet i övrigt, så att 'samma' polska förändrades från åttondels- till triol- eller sextondelspolska beroende av traditionssammanhanget. Tyvärr saknas en närmare redogörelse för Olof Anderssons kriterier för att bedöma likhet mellan låtar, men sannolikt utgick han från sin långa erfarenhet som spelman och upptecknare snarare än definierade formella kriterier.⁸⁴

De sista åren, upplösningen och arkiveringen av samlingarna

I Fmk förändrades även medlemssituationen under 1940- och 1950-talen. Prins Eugen och Norlind gick båda bort 1947 vilket medförde att Fmk under en period endast bestod av Hjalmar Wijk, som övertog ordförandeskapet, och Sigurd Erixon. Då togs även frågan upp om Fmk skulle upplösas, men den sköts på framtiden. I mitten av 1950-talet började Wijk (1877–1975) närma sig åttioårsåldern och önskade därför att utträda ur

⁸⁴ Jfr Ahlbäck 1986, s. 267 f.

Fmk, vilket han gjorde i och med utgången av 1956.⁸⁵ Tidigare samma år hade Fmk förstärkts med de nya ledamöterna Ernst Emsheimer (Norlinds efterträdare som föreståndare för Musikhistoriska museet), Carl-Allan Moberg (professor i musikforskning i Uppsala) och Matts Arnberg (sektionschef vid Radiotjänst och den som låg bakom radions omfattande inspelningsverksamhet på folkmusikområdet).⁸⁶ Moberg tog över ordförandeskapet.

Ledamöterna var medvetna om att Fmk i och med att utgivningen av SvL slutförts 15 år tidigare i princip hade fullgjort de tre uppgifter som kommissionen åtagit sig vid sitt instiftande 1908, och de bestämde sig för att i den händelse att Fmk skulle avvecklas skulle samlingarna tillfalla Musikhistoriska museet.⁸⁷ Det sista bevarade protokollet från Fmk är från 1957, men i bevarad korrespondens och den nya kassabok som började föras kan verksamheten i viss mån följas.⁸⁸ Pengar söktes och beviljades för Olof Anderssons fortsatta arbete med registret och 1957 anställdes musikkonsulenten Anders Sparf som medarbetare på deltid. År 1961 gick Olof Andersson i pension, men han fortsatte att avlönas av Fmk för arbetet med att ge ut den kommenterade korrespondensen mellan honom och Nils Andersson, *Hur svenska låtar kom till. En brevväxling mellan Nils och Olof Andersson*, som museet gav ut 1963, men där intäkterna bokfördes av Fmk. I samband med Olof Andersson bortgång 1964 inrättades en minnesfond i hans namn, där bidragen likaledes inkom till Fmk. De sista noterade utgifterna i Fmk:s kassabok kommer från 1967 och rör inköp av en nyckelharpa och stöd till ett par museimedarbetares undersökningar, vilket kan tyda på att Fmk upplevdes som upplöst i praktiken och att deras tillgångar var tillgängliga för Musikhistoriska museets ändamål.

Med anledning av behovet av vård och tillgängliggörande av Fmk:s samlingar skrev Gunnar Larsson, Musikhistoriska museets dåvarande chef, 1975 till Fmk med förslaget att kommissionen inte enbart i praktiken utan även formellt skulle upplösas och slutligen överlåta samlingarna till museet i enlighet med beslutet från 1956. Moberg och Emsheimer beslutade om upplösningen av Fmk i ett brev 2 januari 1976. Samma månad var även uppordnandet av arkivet färdigt genom museets arkivarie Birgitta Dahl, och Fmk:s arkivalier hade ”nu definitivt tillförts museets arkiv”, meddelar museets

⁸⁵ I och med att Wijk lämnade Fmk överlämnade han de förutom de handlingar kring kommissionens verksamhet som han hade förvarat hos sig (kontrakt och ekonomiska redovisningar) även sin omfattande korrespondens kring Fmk:s verksamhet (med bl.a. Nils och Olof Andersson). Den senare bildar ett egen avdelning inom Fmk:s arkiv: IV.

⁸⁶ Arnbergs medlemskap framgår inte av protokollet 1956, men av andra källor: Otto Andersson 1958, s. 288 och Fmk:s redovisning till Humanistiska fonden 1958, i Fmk:s arkiv I:B2.

⁸⁷ Protokoll 8/9 1956, Fmk:s arkiv I:A1.

⁸⁸ Fmk:s arkiv I:E1 & G1.

årsberättelse.⁸⁹ Eftersom Fmk:s samlingar sedan 1936 förvarats hos Musikhistoriska museet och Olof Andersson även arbetat med materialet i sin museitjänstgöring tycks det inte ha varit helt lätt att urskilja materialet.

"Folkmusikkommissionens arkiv" kom att bestå av fyra avdelningar:

- I Huvudarkivet
- II Källmaterialet till SvL (IIa: originalmanuskript, IIb: av- och renskrifter)
- III Nils Anderssons arkiv
- IV Hjalmar Wijks brevsamling

Olof Anderssons efterlämnade handlingar, i vilket exempelvis variantregistret ingår, kom att bilda ett separat arkiv inom Musikmuseets folkmusiksamlingar (förtecknat 1977) **"Olof Anderssons arkiv"**. Detsamma gäller även för största delen av den korrespondens som spelmän och andra förde med Nils och Olof Andersson kring Fmk:s arbete, som återfinns i samlingen **"Folkmusik. Brev"**.

De handskrivna notböcker/spelmansböcker som skänktes, inköptes eller inlånades för avskrift till Fmk ordnades sannolikt i två serier **"M"** och **"Ma"** inom avdelningen **"Folkmusikalier, allm"** (i **"Ma"** står **"a"** troligen för **"avskrift"**, men i denna serie ingår många original som av olika anledningar inte återlämnades). I avdelningen ingår också museets egen samling **"MMD"**.⁹⁰ Handlingar kring spelmanstävlingar och klippsamlingarna kom att ingå i avdelningarna **"Instrumental..."** respektive **"Vokal folkmusik"**.

AVSLUTNING

Tidpunkten för upplösningen av Fmk markerade däremot på inget sätt en nedgång i intresset för svensk folkmusik. Tvärtom pågick samtidigt den s.k. **"folkmusikvågen"** med en närmast explosivt växande verksamhet på folkmusikområdet och på Svenskt visarkivs initiativ hade 1976 redan flera band av SvL återutgivits i faksimil.⁹¹

Med tanke på att det i SvL endast ingår en del av hela Fmk:s musiksamlingar, och att det publicerade materialet i olika utsträckning har redigerats inför tryckningen, har det funnits – och finns fortfarande – ett intresse för att ta del av samlingen i originalform och i sin helhet. Genom att tillgängliggöra notmaterialet på Internet är förhoppningen att det kan komma till än större användning i framtiden för de tre grupper (folkmusiker,

⁸⁹ Brev från Fmk till Musikhistoriska museet 2/1 1976, i Fmk:s arkiv I:A1; **Kungl. Musikaliska akademiens årsskrift** 1976, s. 30.

⁹⁰ För en genomgång av spelmansböckerna i Musikmuseets folkmusiksamlingar, se Gustafsson 2004.

⁹¹ Om **"folkmusikvågen"**, se Kjellström et al 1985.

tonsättare och forskare) som Nils Andersson och Fmk föreställde sig när de sammanträdde första gången 1908, såväl som för många andra.

KÄLLOR OCH LITTERATUR

Otryckta källor

Svenskt visarkiv

- Folkmusiksamlingar i Musikmuseet
 - Folkmusikkommissionens arkiv
 - Olof Anderssons arkiv
 - Folkmusik. Brev
 - Folkmusikmusikalier, allm.
 - Instrumental folkmusik
 - Vokal folkmusik
- Kopiesamlingen
 - Otto Anderssons klippsamlingar

Tryckta källor och litteratur

- Ahlbäck, Sven. Jernberglåtar. Gävle: Läns museet i Gävleborgs län.
- [Ambrosiani, Sune] 1908. "Första mötet för svensk folkkunskap." *Fataburen* 1908, s. 173–192.
- Andersson, Nils 1889. "Folkmusik." *Teckningar och toner ur skånska allmogens lif*. Lund: Gleerup, s. 1– 41 [bilaga].
- 1895–1916. *Skånska melodier*. (Svenska landsmål ock svenskt folkliv XIV:1.) Stockholm.
 - 1903. "Melodier från Jemtland, Dalarne och Skåne." *Finn*, s. 78–80.
 - 1908. "Två Lapp-Nils-låtar. Några ord om låtarna." *Jämten* 1908, s. 29–32.
 - 1922–1940. *Svenska låtar, samlade av Nils Andersson*. Stockholm & Lund: Norstedts, Bonniers & Gleerup.
- Andersson, Olof 1945. *Folkliga svenska koralmelodier från Gammalsvenskby och Estland*. Stockholm: Svenska kyrkans diakonistyrelses förlag.
- 1963. *Hur Svenska låtar kom till. En brevväxling mellan Nils och Olof Andersson kommenterad och utgiven av Olof Andersson*. Stockholm: Musikhistoriska museet.
- Andersson, Otto 1923. "Svenska låtar." *Budkavlen*, årg. II, nr 1, 1923, s. 8–12.
- 1940. "Melodisamlaren Nils Andersson. Minnen och anteckningar." *Budkavlen* XIX, s. 40–72.
 - 1958. *Spel opp, I spelemänner*. Nils Andersson och den svenska spelmansrörelsen. Stockholm: Nordiska museet.
- Boström, Mathias 2002. "Olof Andersson som fonografanvändare. Nytt ljus över vissa fonografinspelningar med svensk folkmusik." *Noterat* 10, s. 117–120.
- 2004. "De svårfångade koralerna. Förutsättningar för uppteckning, inspelning och utgivning av folkliga koraler 1929–45." Boström, Mathias et al (red), *Gamla psalmmelodier. En bok om folkliga koraler, insamling och forskning*. Stockholm: Svenskt visarkiv, s. 79–103.
- Bringéus, Nils-Arvid 1990. "Tobias Norlind som folklorist." *Svenska landsmål och svenskt folkliv* 1990, s. 45–74.
- Dahlig-Turek, Ewa 2003. "Rhythms of Swedish polskas and their relation to Polish folk dances." Ramsten, Märta (red.), *The polish dance in Scandinavia and Poland*. Stockholm: Svenskt visarkiv, s. 155–164.
- Eriksson, Karin 2004. *Bland polskor, gånglåtar och valser. Hallands spelmansförbund och den halländska folkmusiken*. Göteborg: Institutionen för musik- och filmvetenskap, Göteborgs universitet. (Diss.)

- Gunnarsson, Ulrika 2006. *Häxgnägg och pärlband – en folklig sångskola*. Stockholm: Svenskt visarkiv.
- Gustafsson, Magnus 2000. *Småländsk musiktradition. Folkliga dansmelodier och ceremonistycken*. Växjö: Smålands musikarkiv.
- 2004. "Petter Dufvas notbok – en småländsk mjölnares polskor och menuetter..." *Notbok efter Peter Dufva! med notskrift av Bent Hansen och kommentarer av Magnus Gustafsson*. Smålands spelmansförbund, s. 3–87.
 - Ingers, Ingemar 1964. "Nils Anderssons resa till Öland 1892 för insamling av folkmusik." *Kalmar län* 1964, s. 99–109.
 - Jansson, Sven-Bertil 1987. "Nils Stålberg – Sveriges siste folkmusikupptecknare." *Sumlen* 1987, s. 91–125.
 - Jersild, Margareta 1994. K. P. *Leffler – i folkmusikbevarandets tjänst*. Stockholm: Svenskt visarkiv.
 - Jersild, Margareta & Ingrid Åkesson 2000. *Folklig koralsång*. Hedemora: Gidlunds.
 - Kjellström, Birgit et al (red.) 1985. *Folkmusikvågen*. Stockholm: Rikskonserter.
 - Kungl. Musikaliska akademins årsskrift* 1976.
 - Moberg, Carl-Allan 1950. "Tonalitetsproblem i svensk folkmusik." *Svensk tidskrift för musikforskning* 1950, s. 5–25.
 - 1951. "Från kämpevisa till locklåt. En översikt över det folkmusikaliska uppteckningsarbetet i Sverige." *Svensk tidskrift för musikforskning* 1951, s. 5–52.
 - Norlind, Tobias 1911. *Studier i svensk folklöre*. Lund: Håkan Ohlsson
 - 1923. "Stadsnotarie Nils Andersson och den svenska folkmusiken." *Ur nutidens musikliv* 1923, s. 92–95.
 - 1930. *Svensk folkmusik och folkdans*. Stockholm: Natur och kultur.
 - Peterson-Berger, Wilhelm 1936. "Folkmusik och konstmusik." *Dagens Nyheter* 25/2 1936.
 - Ramsten, Märta 1982. *Einar Övergaards folkmusiksamling*. Stockholm: Svenskt visarkiv i samarbete med Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala.
 - Ramsten, Märta & Gunnar Ternhag 2006. *Anders Zorn och musiken*. Mora: Zornsamlingarna.
 - Rehnberg, Mats 1963. "Inledning." Andersson, Olof 1963, *Hur Svenska låtar kom till. En brevväxling mellan Nils och Olof Andersson kommenterad och utgiven av Olof Andersson*. Stockholm: Musikhistoriska museet, s. 9–18.
 - SOU 1924:26–27. *Betänkande med förslag till ett systematiskt utforskande av den svenska allmogekulturen*. Stockholm: Victor Petterson.
 - Ternhag, Gunnar 1971. *Andersson & Andersson. En undersökning kring det folkmusikaliska samlingsverket "Svenska låtar"*. (3-betygsuppsats, Institutionen för folklivsforskning, Stockholms universitet.)
 - 1979. "Karl Lärkas spelmansporträtt." *Fataburen* 1979, s. 113–126.
 - 1992. *Hjort Anders Olsson. Spelman – artist*. Hedemora: Gidlunds. (Diss.)
 - 1994. "Det stora insamlingsprojektet." Ronström, Owe & Gunnar Ternhag (red.), *Texter om svensk folkmusik från Haeffner till Ling*. Stockholm: Kungl. Musikaliska akademien, s. 69–76.
 - 2000a. "Om sambandet mellan folkmusikinsamling och tonsättning av folkmusikbaserade verk – med utgångspunkt i samarbetet mellan Karl Tirén och Wilhelm Peterson-Berger." *Svensk tidskrift för musikforskning* 2000, s. 57–83.
 - 2000b. *Jojksamlaren Karl Tirén*. Umeå: Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet.
 - 2002. "The introduction of the phonograph for documenting folk music in Sweden: a delayed history." Berlin, Gabriele & Artur Simon (red.), *Musical archiving in the world*. Berlin: VWB – Verlag für Wissenschaft und Bildung, s. 231–236.
 - 2006. "'Folkmusik är aldrig gubbmusik.' Wilhelm Peterson-Berger och folkmusiken." Engström, Bengt-Göran et al (red.), *Wilhelm Peterson-Berger – en vägvisare*. Möklinta: Gidlunds, s. 139–156.
 - "Upprop." *Fataburen* 1909, s. 190–192.

APPENDIX 1

FOLKMUSIKKOMMISSIONENS LEDAMÖTER 1908–1976

Eugen, prins och konstnär, hedersordförande 1909–1921, ordförande 1922–†1947
Bernhard Salin, Nordiska museets styresman/riksantikvarie, ordförande 1908–1922
Anders Zorn, konstnär och spelmanstävlingsarrangör, vice ordförande 1908–†1920
Nils Andersson, jurist och folkmusikinsamlare, sekreterare 1908–†1921
Nils Keyland, amanuens vid Nordiska museet, vice sekreterare 1908–†1924
Karl Silfverstolpe, justitieråd och vice preses i Kungl. musikaliska akademien, 1908–†1921
Richard Steffen, rektor och folkkulturforskare, 1908–1923
Lars Johan Zetterquist, violinst och professor vid Musikkonservatoriet, 1909–†1946
Tobias Norlind, musikforskare och föreståndare för Musikhistoriska museet, 1922–†1947
Nils Lithberg, professor i nordisk och jämförande folklivsforskning vid Nordiska museet, 1922–†1934
Hjalmar Wijk, handels- och riksdagsman, 1922, vice ordförande 1923–1947, ordförande 1947–1956
Sigurd Erixon, professor i nordisk och jämförande folklivsforskning vid Nordiska museet och Stockholms högskola, 1936–†1968
Carl-Allan Moberg, professor i musikforskning och musikteori vid Uppsala universitet, ordförande 1956–1976
Ernst Emsheimer, chef för Musikhistoriska museet, skattmästare 1956–1976
Matts Arnberg, sektionschef och folkmusikproducent vid Radiotjänst/Sveriges radio, sekreterare 1956(?)–1976

Kommentar: Förteckningen baseras i huvudsak på Fmk:s bevarade protokoll, men den avspeglar inte ledamöternas aktivitet i Fmk:s arbete.

APPENDIX 2

NILS ANDERSSONS INSAMLING SVERKSAMHET EFTER LANDSKAP

1887–1889 Skåne
1892 Öland
1902 Dalarna, Jämtland
1903 Dalarna (Stockholm), Uppland (Stockholm)
1904 Jämtland
1905 Jämtland
1906 Dalarna
1907 Blekinge, Dalarna, Jämtland, Skåne
1908 Dalarna, Jämtland, Södermanland, Värmland
1909 Bohuslän, Dalsland, Hälsingland, Härjedalen, Medelpad, Uppland, Värmland, Västmanland
1910 Dalarna, Gästrikland, Norrbotten, Lappland
1911 Skåne
1915 Hälsingland
1917 Dalarna (Stockholm), Halland (Stockholm)
1918 Södermanland, Östergötland
1919 Västergötland
1920 Västmanland
1921 Dalarna (Stockholm)

Kommentar: Förteckningen baseras på uppgifter i Nils Anderssons bevarade uppteckningar i Fmk:s arkiv. I de fall landskap och uppteckningsplats inte överensstämmer är denna nämnd inom parentes. Förteckningen säger inget om omfattningen av insamlingsverksamheten.

APPENDIX 3

OLOF ANDERSSONS INSAMLING SVERKSAMHET EFTER LANDSKAP

1909–1912 Skåne

1910 Halland (Hässleholm, Stockholm), Bohuslän (Stockholm)

1921 Dalarna (även i Stockholm), Uppland (Stockholm)

1922 Dalarna

1923 Dalarna, Gästrikland, Hälsingland, Medelpad, Jämtland, Norrbotten, Ångermanland, Härjedalen

1924 Värmland, Dalsland, Bohuslän, Närke, Västmanland och Västergötland

1924 Uppland, Gästrikland, Södermanland och Östergötland

1925 Bohuslän (Göteborg), Hälsingland

1926 Hälsingland

1927 Värmland, Dalsland

1928 Västergötland, Dalsland (upptecknade annanstans) och Bohuslän

1929 Västergötland, Bohuslän, Halland, Dalsland, Småland, Gammalsvenskby (Jönköping)

1930 Närke, Skåne, Västergötland, Västmanland, Östergötland

1931 Estland, Närke

1932 Småland

1933 Uppland, Södermanland, Östergötland

1935 Runö (Stockholm, inga melodier)

1936 Skåne (inga melodier)

1937 Skåne (inga melodier)

1938 Skåne

1939 Skåne (inga melodier)

Kommentar: Förteckningen baseras på bevarade uppteckningar och Olof Anderssons redovisningar till Fmk. I de fall landskap och uppteckningsplats inte överensstämmer är denna nämnd inom parentes. Förteckningen säger inget om omfattningen av insamlingsverksamheten.

APPENDIX 4

KORTVÄGLEDNING TILL MATERIAL I FOLKMUSIKKOMMISSIONENS ARKIV

Som en följd av digitaliseringen av delar av Fmk:s arkiv finns det två huvudsakliga vägar till att ta del av samlingarna: dels via Statens musiksamlingars webbplats och dels via Svenskt visarkiv (som har ansvar för folkmusiksamlingarna i Musikmuseet, där Fmk:s arkiv ingår). Eftersom digitaliseringsarbetet förhoppningsvis kommer att fortsätta även i framtiden rekommenderas att börja sökningen – i varje fall efter musikalerna – via SVA:s webbplats.

Musikalier

Via Internet:

- Fmk:s arkiv IIa:1–44, vilket innehåller huvuddelen av de originaluppteckningar som ingår i arkivet.
- Fmk:s arkiv I:E2, där de bidrag som inkom efter Folkmusikkommissionens upprop ingår.
- Olof Anderssons arkiv, vol 8–9, där delar av hans originaluppteckningar som inte ingår i IIa återfinns.
- Folkmusikmusikalier, allm. Spelmansböcker. Här ingår Fmk:s två serier M och Ma.

Via Svenskt visarkiv:

- Fmk:s arkiv IIb, som innehåller ren- och avskrifter av det material som ingår i SvL.
- Fmk:s arkiv III, vol. 2–3 (Nils Anderssons arkiv), där Nils Andersson manuskript till Skånska melodier och andra musikalier ingår, bland annat tidiga visuppteckningar.
- Olof Anderssons arkiv, vol. 10–15, där kompositioner och arrangemang av folkmusik återfinns.
- Folkmusik. Brev, där låtar och visor kan förvaras tillsammans med brev.

Brev

Via Internet:

I vissa fall har brev med anknytning till musikalierna arkiverats tillsammans med dessa. I de fall musikalierna har valts ut för digitalisering har även breven inkluderats, vilket gör dem tillgängliga via Svenskt visarkivs webbplats.

Via Svenskt visarkiv:

Brev till och från Nils Andersson, Olof Andersson, Hjalmar Wijk och Fmk finns på flera ställen i Musikmuseets folkmusiksamlingar: Fmk:s huvudarkiv, Nils Anderssons arkiv, Hjalmar Wijks arkiv, Olof Anderssons arkiv och Folkmusik. Brev. Till största del finns förteckningar över breven, och arbetet med en brevdatabas pågår.

Övrigt arkivmaterial

Via Svenskt visarkiv:

För tillgång till övrigt material kring Fmk:s verksamhet hänvisas till Svenskt visarkiv.

SÖKMEDEL FÖR LITTERATUR

Av Inger Enquist⁹²

Denna artikel är en hjälpreda vid sökning av musikk litteratur och beskriver kortfattat de viktigaste sökmedlen.

Davidsson

Bibliografi över svensk musikk litteratur 1800-1945 av Åke Davidsson. Den är uppdelad på allmänna verk, allmän musikk historia, svensk musikk historia, särskilda tonsättare och musiker, musikens teori och praxis. Som underavdelningar finns musikinstrument, kyrkomusik, särskilda orters musikk liv osv. De källor som Davidsson gått igenom är förutom böcker också de stora dagstidningarna samt en del specialtidsskrifter på kulturområdet.

Svensk tidskrifts för musikk forskning (STM) bibliografier

STM hade i början översikter över innehållet i utländska musikk tidskrifter. Avdelningen litteratur hade däremot mer formen av att nyutkommen litteratur recenserades. En första bibliografi över musikk litteratur, både svensk och utländsk, kom 1922 och täckte tiden fr.o.m. 1920; inledningsvis listas där musikk tidningar i olika länder. 1927 kommer så en bibliografi över svenskt musikk litteratur avseende året 1926. 1927-1989 ingick sedan årligen **Svensk musikk historisk bibliografi** i STM. Bibliografen gavs även ut som särtryck. 1990-1993 utkom den sedan som självständig publikation, därefter förekommer den enbart i elektronisk form.

Bibliografen har olika avdelningar – över åren har indelningen varierat något – och 1989 var den som följer: Musikvetenskap, bibliografi, periodica, musikk historia, biografi, ljudkällor & ljudteknik, musikteori & uppförandep Praxis, musikpsykologi & musikestetik, musik och samhälle, musikk etnologi & folkmusik.

Svensk musikk historisk bibliografi (SMHB)

SMHB föreligger som kortkatalog i Statens musikk bibliotek för åren 1965-1993. Nya titlar publicerades årsvis i STM till 1989. Fr.o.m. 1990 utgör SMHB en specialdatabas i Libris www.libris.kb.se. Bibliografen framställs vid Arkiv- och dokumentationsavdelningen på Statens musikk bibliotek <http://www.muslib.se/sma/smhb.html>.

⁹² Inger Enquist är arkivarie vid Statens musikk bibliotek. Artikeln har faktagranskats av överbibliotkarie Anders Lönn.

De tidskrifter som indexeras finns listade, artiklar särkatalogiseras d.v.s. varje artikel får en egen katalogpost. I bibliografin kan man även söka på ämnesord. SMHB omfattar vad som skrivs om musik i Sverige samt vad som skrivs om svensk musik i utlandet. Med åren har bibliografin växt; populärmusikens andel av bibliografin har dessutom blivit större.

Libris

Libris är de vetenskapliga bibliotekens databas. Den är en del i Kungliga bibliotekets informationsförsörjning för högre utbildning och forskning, en nationell informationsresurs där de vetenskapliga biblioteken samarbetar och lägger in sina bestånd. Adressen är www.libris.kb.se. Här kan man se samlingarna vid landets forsknings- och specialbibliotek och gratis söka bland fem miljoner titlar på svenska bibliotek. Observera att gamla kortkataloger inte fullt ut ersatts av Libris – alla bestånd har ännu inte blivit inlagda. I Libris kan man också söka böcker på visst bibliotek eller göra sökning på visst ämne eller klassifikation om man använder det avancerade sökformuläret.

bibliotek.se

bibliotek.se är ett samarbetsprojekt mellan Kungliga biblioteket och Bibliotekstjänst AB och deras databaser Libris respektive BURK. Detta är de två stora databaser i Sverige som registrerar de offentliga bibliotekens bestånd. Under adressen www.bibliotek.se kan man samsöka i de två databaserna med ett gemensamt gränssnitt. På så vis kan man också täcka in folkbibliotekens bestånd i sin sökning. Sökningen är gratis.

Artikelsök

Artikelsök är Bibliotekstjänsts referensdatabas som indexerar större artiklar i svenska dagstidningar och tidskrifter (30 dagstidningar och ca 525 tidskrifter). Även recensioner ingår. Fram till 1997 togs också årsböcker med. Startade 1979.

R I L M

Betydande musikvetenskaplig internationell litteratur finns i **Répertoire Internationale de Littérature Musicale** (RILM), <http://www.rilm.org/>. Började 1966 och innehåller nu ca 400 000 titlar med abstracts. RILM finns på papper, CD-ROM eller online. Den är gratis tillgänglig bl.a. hos Statens musikbibliotek. Den svenska RILM-centralen bevakar och rapporterar svenska musikvetenskapliga arbeten och är belägen på Statens musikbibliotek.

Svenskt pressregister

Söker man t.ex. recensioner så är följande register bra:

Svenskt pressregister (i bokform, har artiklar och recensioner av konserter m.m. i ett 15-tal svenska storstadstidningar 1880-1915)

Svenskt pressregister (gratis online, från 1904 och några år framåt

<http://www.svep.bib.mh.se/>)

Svenskt tidningsindex 1953-1960. Det fortsätts av

Svenska tidningsartiklar : register över tidningsartiklar och recensioner.1961-1999. (Har sedan övergått i det datorbaserade Artikelsök, se ovan.)

Svenskt pressregister : förteckning över recensioner (konst, litteratur, musik, teater), skönlitterära bidrag, signerade artiklar. 1967-1998.

Tyvärr ingår alltså inte recensioner mellan åren 1916-1952. Men vet man konsertdatum får man i stället söka direkt i tidningarna alternativt läsa dem på mikrofilm.

RIPM

Répertoire international de la presse musicale (RIPM) är ett index till 1800-talets periodiska musiklitteratur. Avsikten är att det ska utvidgas att täcka perioden fram till 1950. För Sveriges del planeras dock inga ytterligare volymer. De utkomna svenska volymerna täcker innehållet i följande musiktidningar:

Ny tidning för musik 1853-1857

Stockholms musik-tidning 1843-1844

Svensk musiktidning 1880-1913

RIPM finns både i bokform och elektroniskt som en avgiftsbelagd databas. Utom de svenska volymerna finns den enbart vid Statens musikbibliotek, där enbart i bokform, sammanlagt ett drygt hundratal volymer. Läs mer om RIPM-projektet i bulletinen Dokumenterat http://www.muslib.se/publ/bulletin/dokumenterat_33.pdf

Lundstedt

Bernhard Lundstedts **Sveriges periodiska litteratur** 1645-1899 är ett bibliografiskt hjälpmedel för att få veta vilka tidningar som gavs ut förr. De som trycktes i landsorten är alfabetiskt listade på stad. "Lundstedt" omfattar två band och har bra sökregister på ort eller på tidnings- och tidskriftsnamn.

En uppföljare har kommit i form av ett projekt vid Kungliga biblioteket, **Nya Lundstedt**, och avser både dagstidningar och tidskrifter från 1900 och framåt.

Dagstidningar: www.kb.se/nl/nlnav.htm

Tidskrifter: www.kb.se/Nbp/NL_tidskrifter/Default.htm

ERFARINGER MED SAMLOKALISERING AV MUSIKKINSTITUSJONER I OSLO

Av *Magne Seland*⁹³

I august 2005 samlokalisertes Norsk musikkksamling med Norsk musikkinformasjon (MIC), Norsk jazzarkiv og Norsk visearchiv i Nasjonalbibliotekets nyrehabiliterte bygning på Drammensveien 42.

Jeg er blitt bedt om å skrive noen ord om erfaringene med dette, så jeg har sendt mail rundt til de ansatte på de fire institusjonene, ca 25 personer og fått ni svar tilbake. Dette materialet er anonymisert og vil, i tillegg til mine inntrykk som seksjonsleder for Musikkformidling i Nasjonalbiblioteket, danne bakgrunn for de refleksjoner jeg nå gjør. Dette er ingen vitenskapelig undersøkelse, men kan ha interesse for andre institusjoner som arbeider med formidling og dokumentasjon av musikk.

BAKGRUNN

Norsk musikkksamling ble opprettet i 1927 som Universitetsbibliotekets musikkavdeling. I 1999 ble samlingen innlemmet i Nasjonalbiblioteket og Universitetsbiblioteket flyttet til nytt bygg på universitetsområdet på Blindern. Nasjonalbibliotekavdelingen i Mo i Rana ble opprettet i 1989, og vi ble fra 1999 slått sammen med dem som to likestilte avdelinger under en Nasjonalbibliotekar. I 2005 ble det foretatt en stor organisasjonsendring når Nasjonalbiblioteket ble organisert som et konsern med fem divisjoner. Justeringer av denne modellen er fortsatt under arbeide. Norsk musikkksamling er plassert i divisjon Kulturformidling og heter nå seksjon Musikkformidling. Navnet Norsk musikkksamling beholdes i historiske sammenheng. Publikum kjenner dette navnet og våre samlinger er også knyttet til navnet.

Musikkinformasjonssenteret, tidligere Norsk musikkinformasjon, Norsk jazzarkiv og Norsk visearchiv er selvstendige stiftelser med egne styrever. De er alle over 25 år gamle og var plassert i Musikkens hus i Toldbugaten 28 midt i Oslo sentrum. Forvaltningsmessig er de plassert under Kultur- og Kirkedepartementet, det samme som Nasjonalbiblioteket er. Deres tilblivelseshistorie, utvikling og oppgaver er forskjellige, men det har vært en rådende oppfatning i departementet at det utføres dobbeltarbeide mellom dem og Norsk musikkksamling og derfor burde vi fire egentlig ha vært en institusjon fra starten av. Ta i den forbindelse også gjerne med musikkemnet rock og

⁹³ Magne Seland är chef för Norsk musikkksamling i Oslo.

pop som vi nå arbeider med å få tillagt Nasjonalbiblioteket i samarbeid med et opplevelsessenter for rock på Musikkhistorisk museum Ringve i Trondheim. Dette kan synes som en riktig konklusjon ettersom Norsk musikkamling har store samlinger av populær-musikk pga pliktavlevering av trykt materiale og lydopptak.

Da Nasjonalbiblioteket skulle flytte tilbake til Drammensveien 42 etter flere års rehabilitering og ombygning – huset er opprinnelig fra 1913 - så Kulturdepartementet muligheten for en tett utnyttelsesgrad av arealet slik at det kunne bli plass til våre gode samarbeidpartnere MIC, Jazz- og Visearkivet. Norsk folkemusikkamling på Universitetet ble også forsøkt innkorporert i planene, men uten resultat, sannsynligvis fordi denne samlingen er plassert forvaltningsmessig under et annet departement, Kunnskapsdepartementet. Andre kulturinstitusjoner som Norsk barnebokinstitutt og Norla (norsk litteratur i utlandet) ble også plassert i bygget. Alt i alt førte dette til at det ble ganske trangt og det ble bygget svært få cellekontorer. Store kontorlandskap ble resultatet for de fleste. "Öppna landskap" var ikke det vi ønsket oss, men det fikk vi.

Etter denne innledning skulle dere nå være oppdatert for å kunne ta vurderingene etter et års virksomhet. Jeg skal også få minne om at det hele tiden er snakk om en samlokalisering av likestilte partnere. De samlokaliserte stiftelsene har direkte linje til departementet, mens jeg rapporterer til min direktør i Nasjonalbiblioteket som igjen rapporterer til Nasjonalbibliotekaren, Vigdis Moe Skarstein.

Resultatet etter ett år er stort sett veldig positivt. Da alle praktiske og strevsomme forberedelser og flyttinger endelig var overkommet, kunne vi begynne å venne oss til de daglige realitetene hvor vi deler skranke og lesesalsplasser samt bruker de ulike samlingene i publikumsområdene felles. Det fungerer veldig bra. Det skyldes nok også at vi er personer som alltid har hatt et utmerket samarbeid og kjenner hverandre godt.

NOEN REFLEKSJONER

- Vi gledet oss til å flytte sammen med Norsk musikkamling, og det ble som forventet: Positivt med tilgang til samlingene og katalogene, mulighet for å konferere om spesielle spørsmål fra publikum. Nyttig å være i nærheten av håndskriftsamlingen og andre samlinger i Nasjonalbiblioteket. Det er kort vei til ekspertisen, han eller hun som vet. Sosialt og faglig gunstig å være i naboskap; vi har nytte av hverandre hele tiden og kommunikasjonen går begge veier
- Økning i samarbeidet med å gjøre eldre norsk musikk tilgjengelig (skanning og kopiering). Lettere tilgang til Norsk musikkamlings ressurser, både menneskelige og materielle. Samarbeidet er blitt bedre og mer "sømløst" og samarbeidet blir til nytte for publikum

- Lettere enn før å bruke Grieg-kildene og andre originalmanuskripter og kilder for norsk musikk
- Samarbeid om norsk orkesterkatalog; en revisjon var påkrevet
- Vi gjør ikke dobbeltarbeid og gjorde det heller ikke tidligere. Vi har helt forskjellige mandater og vedtekter. Det utvikles prosjekter hvor alle fire institusjoner er med samt prosjekter mellom to og tre. Lettere for alle å diskutere musikkfaglige spørsmål. Gode tilbakemeldinger på samarbeidet og trivselsfaktoren fra medarbeiderne. Innføring av allmøter hvor vi oppdaterer hverandre på hva som skjer. Samarbeide og hjelp i hverdagen. Hyggelig og jovial stemning
- Solid styrking av kontakt med Norsk musikkksamling, utveksling av informasjon, kunnskap og materiale. Utvidet tilbud til publikum "alt på ett sted". Publikum oppdager tilfeldigvis andre sjangersamlinger de blir interessert i. Lettere tilgang på arkivmateriale, tidsskrifter, aviser, litteratur som vi ikke har i egne samlinger. Driftsmessige ting blir ivaretatt av Departementet. Frigjør ressurser for MIC, Jazz- og Visearkivet
- Flytten har innebåret bedre lokaliteter, magasiner, møterom og utstyr. Aldri har vel noen av oss bebodd lysere, luftigere og renere arbeidslokaler
- Det oppleves som vanskelig å konsentrere seg i kontorlandskap
- Det er både positive og negative sider ved å flytte inn i en så stor organisasjon som Nasjonalbiblioteket. Positivt er alle mulighetene Nasjonalbiblioteket byr på som for eksempel utstillinger, arrangementer, konserter, kantine og tilgang til samlingene Negativt: Lang vei til de besluttende myndigheter, byråkratisk
- Er Musikkinformasjonssenteret mindre synlig enn før? Man har mistet muligheten til å profilere seg med vindusutstillinger. Er det bare biblioteksiden folk ser? Vanskeligere tilgang for publikum p.g.a. av sikkerhetskontroller. Enkelte brukere føler seg ikke tatt vel i mot og slutter derfor å komme. Hva med MICs identitet i forhold til tidligere?
- Ikke vært tid til å ta opp de store samarbeidsprosjektene ennå ettersom Nasjonalbiblioteket bruker mye tid på intern omorganisering
- Det føles litt blandet å være leietaker i Nasjonalbiblioteket, byråkratisk

KONKLUSJON

Samlokaliseringen fungerer veldig bra både innad og utad. Det var et fornuftig tiltak Departementet gjennomførte. Dette kunne imidlertid ikke vært mulig å gjennomføre hvis ikke det involverte personalet var så endringsvillige og samarbeidsvillige som det har vært. Forholdet til vårt publikum har vært avgjørende, og Nasjonalbiblioteket kan ennå gjøre mer for at våre brukere skal få bedre service, for eksempel i form av skilting

og merking, annonsering og utsendelse av materiale til interesserte brukere. Hjemmesiden må også gjøres mer brukervennlig.

NYTTIGE WEBADRESSER

Nasjonalbiblioteket

<http://www.nb.no>

Nasjonalbibliotekets katalogtjeneste

http://www.nb.no/fag/for_bibliotek/soek_direkte_i_vaare_kataloger

Musikkinformasjonscenteret

<http://www.mic.no>

International Association of Music Information Centres, IAMIC

<http://www.iamic.net/members>

IAMIC, Norway's blog

<http://www.iamic.net/blog/36>

Ballade, musikkinformasjonscenterets nettavis

<http://www.ballade.no>

Norsk jazzarkiv

<http://www.jazzarkivet.no>

Jazzhistorisk kunnskapsbase

<http://www.jazzbasen.no>

Norsk visearkiv

<http://www.visearkivet.no>

MUSIK I SVERIGE

Dokument och förteckningar

Statens musikbiblioteks skriftserie innehåller bibliografier, kataloger och andra förteckningar samt dokumentära utgåvor eller studier med tonvikt på att presentera källmaterial. Serien startades 1969 som ett samarbete mellan dåvarande Svenskt musikhistoriskt arkiv och Svenska samfundet för musikkforskning. Från och med vol. 7 (1994) utges den av Statens musikbibliotek genom Arkiv- och dokumentations-avdelningen (till 2003 Dokumentationsenheten SMA).

- 1 **Hülphers, A. A:sson**, Historisk afhandling om musik och instrumenter. Westerås 1773.
Faksimilutgåva med inledning av Thorild Lindgren. 1969. Pris: 159:-
- 2 **Ruuth, Gustaf**, Katalog över äldre musikalier i Per Brahegymnasiet i Jönköping. 1971.
Gratis
- 3 **Helmer, Axel**, Svensk solosång 1850-1890.
1. En genrehistorisk studie. 1972.
2. Sångförteckning. 1972. (Mit einer deutschen Zusammenfassung). Pris: 127:-
- 4 **Leux-Henschen, Irmgard**, Joseph Martin Kraus in seinen Briefen. 1978. Utg. Av Svenska samfundet för musikkforskning/Distribueras av Edition Reimers.
- 5 **Rudén, Jan Olof**, Music in tablature. 1981. Pris: 165:-
- 6 **Henrysson, Harald**, A Jussi Björling Phonography. 2nd Edition, 1993.
(Reviderad och utökad upplaga). Pris: 300:-
- 7 **Holm, Anna Lena**, Tematisk förteckning över J. H. Romans vokalmusik. Stockholm 1994.
Pris: 350 :-, utg. av Musikaliska akademiens bibliotek.
- 8 **Gasparini, Francesco**, En uti Harmoni öfvad på Clav-Cymbal (översatt av J.H. Roman, vetenskapligt bearbetat av Kathleen K. Hansell, Martin Tegen och Eva Nordenfeldt). 1994. Pris: 265:-
- 9 **Lomnäs, Bonnie & Erling**, Stiftelsen Musikkulturens främjande. Catalogue of music manuscripts. 1995. Pris: 212:-
- 10 **Jonsson, Leif**, Offentlig musik i Uppsala 1747-1854. Från representativ till borgerlig konsert. 1998. OBS! Denna utgåva prissänkt p.g.a. sämre tryckning och limning!
Pris: 240:-
- 11 **Lomnäs, Bonnie**, Stiftelsen Musikkulturens främjande. Catalogue of letters and other documents. 1999. Pris: 212:- Paketpris nr 9 + 11 350:-
- 12 **Bengtsson, Britta**, 1751 års män. Anteckningar om amatörer och hovkapellister vid "Kongl. Begravnings och Kongl. Krönings Musiquerne år 1751". 2001. Pris: 212:-

Samtliga priser inklusive moms. Vid försändelse tillkommer porto.
Du kan också beställa direkt på vår hemsida – [klicka här!](#)